

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Katedra sociální práce

Diplomová práce

Karolína Hodná

**Funkčnost profesionální podpory dětí rozvádějících se
rodičů z dětské perspektivy**

Functionality of professional support for children of divorcing parents
from the child's perspective

Praha 2025

Vedoucí diplomové práce: Kateřina Cidlinská, Mgr. PhD.

Poděkování

Děkuji Mgr. PhD. Kateřině Cidlinské, za odborné vedení práce a poskytování cenných rad, dále všem, kteří se podíleli na vzniku této práce, za jejich podporu, ochotu a vstřícnost při realizaci výzkumu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 30.4.

Bc. Karolína Hodná

Abstrakt

Diplomová práce se zaměřuje na uplatnění role sociálního pracovníka v procesu formální podpory dětí při rozvodu rodičů, konkrétně podpory formou mediace, OSPOD, sociální terapie nebo využití některé neziskové organizace zaměřující se na problematiku pomoci rodinám nacházejících se v náročné životní situaci. Cílem práce bylo zjistit, jak lidé, kteří v dětství či dospívání zažili rozvod rodičů a využili služeb sociálních pracovníků, hodnotí poskytnutou pomoc a jakou roli pro ně sehrál sociální pracovník v celém procesu rozvodu. Cíle práce bylo dosaženo za pomoci kvalitativního výzkumu. Výzkum sestával z hloubkových rozhovorů s lidmi, kterým se rozvedli rodiče, když byly děti, a zároveň nebyli v době rozhovoru starší 25 let, aby jejich vzpomínky na rozvod rodičů a využití psychologické podpory nebyly příliš vzdálené. Výsledný výzkumný soubor čítal 9 osob, které v dětství zažily rozvod svých rodičů. Výzkum ukázal, že zkušenosti dětí s profesionální podporou během rozvodu jsou velmi rozmanité a často závisí na individuálním přístupu pracovníků, jejich schopnosti navázat důvěru a respektovat prožívání dítěte. Z výzkumu vyplynulo, že děti vnímají jako největší oporu blízké osoby z neformálního prostředí, zatímco profesionální podpora bývá mnohdy vnímána jako nedostatečná nebo neosobní. Zásadním faktorem pro pozitivní dopad profesionální pomoci se ukázala být emoční dostupnost pracovníka, citlivá komunikace a dlouhodobost vztahu.

Klíčová slova: Rodina, rozvod, dítě, profesionální podpora dětí, sociální pracovník

Abstract

The thesis focuses on the application of the role of a social worker in the process of formal support for children during parental divorce, specifically support in the form of mediation, OSPOD, social therapy or the use of a non-profit organization focusing on the issue of helping families in difficult life situations. The aim of the work was to find out how people who experienced parental divorce in childhood or adolescence and used the services of social workers evaluate the assistance provided and what role the social worker played for them in the entire divorce process. The aim of the work was achieved with the help of qualitative research. The research consisted of in-depth interviews with people whose parents divorced when they were children and who were not older than 25 years at the time of the interview, so that their memories of their parents' divorce and the use of psychological support were not too distant. The resulting research group included 9 people who experienced their parents' divorce in childhood. The research showed that children's experiences with professional support during divorce are very diverse and often depend on the individual approach of the workers, their ability to establish trust and respect the child's experience. The research showed that children perceive close people from an informal environment as the greatest support, while professional support is often perceived as insufficient or impersonal. The key factor for the positive impact of professional help has been shown to be the emotional availability of the worker, sensitive communication and the longevity of the relationship.

Keywords: Family, divorce, child, professional support for children, social worker

Obsah

Úvod.....	7
I. Teoretická část.....	9
1. Rodina.....	11
1.1. Funkce rodiny.....	11
1.2. Současná rodina a její křehkost.....	12
2. Rozvod a děti.....	14
2.1. Vliv rozpadu manželství na děti.....	14
2.2. Formy profesionální podpory dětí během rozvodového řízení.....	15
2.3. Role sociálního pracovníka během rozvodu.....	17
2.4. Porozvodová péče – Formy svěřování dítěte do péče po rozvodu.....	19
3. Metody a techniky sociální práce určené pro podporu rodin v procesu rozvodu.....	23
3.1. Sociální terapie v kontextu rozvodu rodičů.....	23
3.2. Poradenství.....	24
3.3. Rodinné poradenství.....	24
3.4. Případová konference.....	26
3.5. Mediace.....	27
II. Praktická část.....	29
4. Cíle výzkumu a výzkumné otázky.....	30
5. Metodologie.....	31
5.1. Výzkumné strategie a metoda sběru dat.....	31
5.2. Výzkumný soubor.....	31
5.3. Postup zpracování rozhovorů.....	33
5.4. Etika výzkumu.....	35
5.5. Medailonky participantů – kontext a prožívání rozvodu.....	36
5.6. Výzkumná zjištění.....	40
6. Diskuse.....	51
7. Závěr.....	53
Seznam literatury.....	55
Seznam příloh.....	58
Příloha 1.....	59
Příloha 2.....	60

Úvod

V současné době v ČR končí rozvodem přibližně 20 tisíc manželství ročně. (Český statistický úřad) Rozvod s sebou přináší řadu právních, sociálních, emočních i etických aspektů a je považován za jednu z nejnáročnějších životních situací (Moje Psychologie, 2025). U bývalých partnerů často dochází k silným emočním reakcím, jako jsou pocity nespravedlnosti či hněvu, což může vést k opakovaným konfliktům a sporům. Tyto konflikty přitom dopadají významně na děti, pro něž může být celá situace velmi stresující. Z tohoto důvodu je nezbytné se zabývat způsoby, jak dětem proces rozvodu co nejvíce ulehčit.

Tato diplomová práce je strukturována do dvou hlavních částí. Teoretická část se zaměřuje na problematiku rozvodu a související témata, mezi něž patří koncept rodiny, různé formy péče o dítě po rozvodu, role sociálního pracovníka v rámci rozvodového řízení a dostupné formy podpory dětí během rozvodu jejich rodičů. Dále se tato část věnuje klíčovým pojmům nezbytným pro pochopení tématu, charakteristice rodin, rozvodovým procesům a možným konfliktům, jež mohou po rozchodu nastat, a jejich dopadu na děti. Pozornost je rovněž věnována činnosti orgánu sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) při řešení rozvodových situací a při zajišťování optimálních životních podmínek dítěte. Součástí této kapitoly je i popis jednotlivých forem péče o dítě po rozvodu a možných důsledků rozvodu na dětskou psychiku. Závěrečná část teoretické části představuje metody a přístupy sociální práce, které lze aplikovat v kontextu rozvodových a porozvodových situací. Mezi tyto metody patří například sociální terapie, poradenství, rodinné poradenství, případová konference a mediace.

Praktická část této práce seznamuje s provedeným výzkumem zaměřeným to, jak lidé, kteří v dětství či dospívání zažili rozvod rodičů a využili služeb sociálních pracovníků, hodnotí poskytnutou profesionální pomoc. Nejdříve je představen výzkumný design studie a následně výzkumná zjištění. Studie byla realizována formou narativních rozhovorů s lidmi, kteří zažili rozvod svých rodičů v dětství, a bude se zaměřovat na jejich osobní zkušenosti a vnímání dostupných podpůrných mechanismů.

Téma této práce bylo zvoleno s ohledem na současnou vysokou míru rozvodovosti a aktuálnost problematiky dopadů rozvodu na děti. Další motivací pro výběr tématu byly osobní zkušenosti z blízkého okolí, které mi ukázaly, jak složitá a emočně náročná může být tato situace pro nezletilé. Ambicí práce však není jen poukázat na to, jak mohou rodiče svým

jednáním ovlivnit psychický stav svých dětí, ale především zjistit, jaké formy profesionální podpory jsou samotnými dětmi vnímány jako nejefektivnější a jak vnímají roli sociálního pracovníka v tomto procesu. Výzkum tak může přinést cenné poznání pro praxi sociální práce za účelem posílení jejího přínosu pro děti v situaci rozvodu rodičů.

I. Teoretická část

Teoretická část této diplomové práce se věnuje problematice rozvodu z pohledu dítěte a zasazuje ji do širšího kontextu rodinného prostředí, vývojových potřeb dítěte a možností profesionální podpory. Ačkoliv se v posledních desetiletích zvyšuje počet nesezdaných párů vychovávajících děti, tato práce se zaměřuje výhradně na rozvod manželství, tedy na právně ukotvené ukončení partnerského svazku. Rozvod je specifickým právním aktem, který vyvolává řadu formálních procesů (např. soudní řízení, rozhodování o péči), jež zásadním způsobem ovlivňují život dítěte a jsou spojeny s působením institucí, zejména OSPOD a soudů. Právě formální charakter rozvodu přináší ucelený rámec pro analýzu role profesionální podpory, kterou je možné v jednotlivých fázích rozvodu dítěti poskytovat. Zaměření práce tímto způsobem umožňuje hlubší porozumění tomu, jak děti rozvod manželství vnímají a jak reagují na institucionální zásahy, které se při této formě rozvodu standardně uplatňují. Současně však nelze opomíjet, že obdobně náročné situace mohou prožívat i děti rodičů nesezdaných, jejichž rozchod sice právně není veden jako rozvod, ale může mít obdobný psychologický dopad.

Cílem této části je poskytnout teoretická východiska pro vlastní výzkum, který představuje Praktická část práce. Teoretická část tedy vytvoří rámec pro porozumění tomu, jak děti rozvod vnímají a jaký význam má pro ně forma i kvalita poskytnuté profesionální podpory ze strany sociálních pracovníků a pracovníků. Teoretický rámec tedy poskytne důležité souvislosti pro porozumění výpovědím účastníků výzkumu, které budou analyzovány v následující části práce.

Nejprve je pozornost věnována konceptu rodiny a jejím funkcím, včetně proměn, kterými rodina jako instituce prochází v důsledku společenských změn. Rozvod je představen nejen jako právní akt, ale jako proces s významnými psychologickými a sociálními dopady, zejména na děti. Zvláštní pozornost je věnována tomu, jak dítě rozvod prožívá a jak se proměňují jeho potřeby v čase.

Další část teoretické kapitoly práce se zaměřuje na formy péče o dítě po rozvodu a role institucí, zejména orgánu sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), který sehrává klíčovou roli při rozhodování o porozvodovém uspořádání péče. Zohledněny jsou rovněž specifické metody a přístupy sociální práce využitelné při práci s rodinou v krizi, včetně možností podpory dítěte jak před, tak po rozvodu.

Teoretická část čerpá z odborné literatury zabývající se psychologií dítěte, rodinnými vztahy a aplikovanou sociální prací. Zaměřuje se na identifikaci rizikových faktorů spojených s rozvodem, ale také na možné ochranné mechanismy, které mohou dětem pomoci tento náročný životní přechod zvládnout. Podstatnou součástí je rovněž popis forem formální i neformální podpory, které se dětem v tomto období mohou dostat, a přehled doporučených intervencí zaměřených na duševní zdraví a stabilitu dětí.

1. Rodina

Rodina představuje primární sociální instituci, jejíž význam je klíčový pro vývoj jednotlivce i stabilitu společnosti. Tradičně je chápána jako společenství osob spojených pokrevními vazbami nebo právními svazky, avšak její podoba se v průběhu času proměňovala v závislosti na kulturních, ekonomických a společenských podmínkách. V historickém kontextu byla rodina vnímána především jako ekonomická jednotka, která zajišťovala obživu svých členů a přenos majetku mezi generacemi. S rozvojem moderní společnosti se však stále více zdůrazňuje její emocionální a výchovná role (Veselá, 2005).

Podle Matouška (2003) je rodina nejen institucí, ale také dynamickým systémem sociálních vztahů, který ovlivňuje psychologický vývoj dítěte a jeho budoucí vztahové a komunikační vzorce. V současnosti lze sledovat různé formy rodinného soužití, včetně neúplných rodin, patchworkových rodin a stejnopohlavních rodičovských párů. Všechny tyto formy rodiny se odlišují způsobem fungování, avšak jejich společným cílem zůstává vytvoření stabilního prostředí pro rozvoj dítěte (Langmeier & Kňourková, 1998).

1.1. Funkce rodiny

Rodina plní řadu klíčových funkcí, které mají zásadní vliv na jedince i celou společnost. Mezi základní funkce patří biologicko-reprodukční, sociálně-výchovná, ekonomická a emocionální (Matoušek & Pazlarová, 2010). Biologicko-reprodukční funkce je spojena s plozením a výchovou dětí, čímž je zajištěna kontinuita lidské společnosti. Sociálně-výchovná funkce se zaměřuje na předávání základních hodnot, kulturních norem a vzorců chování, což umožňuje dítěti adaptaci na společenské prostředí (Výrost & Slaměník, 1998).

Ekonomická funkce spočívá v poskytování materiálního zabezpečení, které zahrnuje bydlení, stravu, vzdělání a zdravotní péči. Zajištění finanční stability rodiny je klíčové pro její harmonické fungování a může ovlivnit psychickou pohodu všech členů (Odehnal, 1998). Neméně důležitá je emocionální funkce, která vytváří prostor pro budování citových vazeb a psychické stability jednotlivců. Rodina poskytuje bezpečné zázemí, podporu a porozumění, což napomáhá rozvoji zdravé osobnosti dítěte (Smith, 2004).

Kromě těchto základních funkcí je významná i ochranná funkce, která zajišťuje ochranu dítěte před fyzickým i psychickým ohrožením, a rekreační funkce, jež umožňuje relaxaci a obnovu sil členů rodiny. Pokud některá z těchto funkcí není plněna, může dojít k narušení rodinného prostředí, což se negativně odráží na psychickém a sociálním vývoji dítěte. V případě rodinné dysfunkce je často nutné využití odborné pomoci a podpůrných mechanismů, které mohou přispět k nápravě situace (Matoušek, 2008).

1.2. Současná rodina a její křehkost

Současná rodina prochází dynamickými změnami, které jsou podmíněny socioekonomickými faktory, proměnami hodnotového systému a změnami v legislativě (Špaňhelová, 2010). Tradiční model rodiny, kde muž zastával roli živitele a žena pečovala o domácnost a děti, je dnes stále častěji nahrazován flexibilnějšími modely. Roste počet rodin, kde oba rodiče pracují, což vede k přerozdělení výchovných rolí a většímu zapojení otců do péče o děti (Kraus, 2008). Zároveň se zvyšuje podíl nesezdaných párů, které společně vychovávají děti. Tento jev reflektuje širší společenské změny v oblasti rodinných hodnot a právních úprav, které umožňují větší diverzifikaci rodinných modelů. I přes tyto změny však zůstává primární funkcí rodiny zajištění citové a materiální stability pro její členy a vytvoření prostředí, které podporuje zdravý vývoj dětí (Matoušek, 1993).

Jedním z výrazných znaků současných rodin je jejich křehkost, resp. časté rozpady manželství či partnerství, které znamenají i rozpad a přenastavení celé rodinné jednotky. Rozvod či rozchod bývá vyústěním dlouhodobých partnerských problémů, jejichž příčiny mohou být různého charakteru a často se vzájemně prolínají. Podle Nováka (2012) se mezi nejčastější faktory vedoucí k rozpadu manželství řadí nesoulad v očekáváních partnerů, odlišné představy o životě či rozdílné hodnotové orientace. Zásadním problémem bývají také komunikační obtíže, které mohou vést k pocitům nepochopení, frustrace a emočního odcizení mezi partnery. Tyto faktory jsou často doprovázeny konflikty v oblasti výchovy dětí, kdy se rodiče neshodnou na přístupu k disciplíně, hodnotách či způsobu trávení volného času (Novák, Průchová, 2007).

Významnou roli v rozpadu manželství či partnerství hrají také ekonomické aspekty. Finanční nestabilita může vyvolávat stres a napětí v rodinném životě, přičemž ekonomická nerovnováha mezi partnery může být zdrojem dlouhodobé frustrace a pocitu nespravedlnosti (Novák, 2012). Matoušek (2015) upozorňuje, že k rozvodovosti přispívají i vnější faktory, jako je společenský tlak, mění se role mužů a žen či celkové proměny institutu manželství. V moderní společnosti dochází ke snižování tolerance k nefunkčním vztahům, což usnadňuje rozhodnutí pro rozvod v situacích, které by v minulosti vedly spíše k setrvání v manželství navzdory obtížím.

Psychologické aspekty rozvodu nelze opomenout. Mikulková (2021) zdůrazňuje, že jedním z klíčových problémů vedoucích k rozpadu vztahu je nenaplnění emočních potřeb partnerů, absence vzájemné podpory či ztráta důvěry. V případech, kdy se manželé cítí emocionálně odcizení a neschopní efektivně řešit konflikty, může být rozvod vnímán jako jediné východisko. Teyber (2007) navíc poukazuje na význam dovednosti zvládat konflikty a schopnost konstruktivní komunikace. Pokud partneři nejsou schopni své neshody řešit klidnou a racionální cestou, dochází k eskalaci problémů, jež mohou vést až k nevratnému rozpadu manželského soužití.

Celkově lze tedy konstatovat, že rozvody a rozchody rodičovského páru jsou důsledkem kombinace individuálních, vztahových a sociálních faktorů. Ať už jsou příčiny jakékoli, rozchod rodičovského páru je vždy velmi náročný nejen pro samotné rodiče, ale i pro jejich děti, jak ukáže následující kapitola.

2. Rozvod a děti

Rozvodové řízení je právní proces vedoucí k ukončení manželství, jehož průběh je v českém právním řádu upraven občanským zákoníkem (zákon č. 89/2012 Sb.). Tento proces může probíhat buď na základě dohody obou manželů, kdy jsou všechny podstatné otázky vyřešeny konsenzuálně, nebo formou sporného řízení, kdy rozhodovací pravomoc přebírá soud. Při rozhodování je kladen důraz zejména na ochranu práv a zájmů nezletilých dětí (Matoušek, 1993).

V případech, kdy jsou součástí rodiny nezletilé děti, je v rámci rozvodového řízení nezbytné stanovit formu jejich budoucí péče. Soudy posuzují různé modely, mezi něž patří výlučná péče jednoho z rodičů, střídavá péče nebo společná péče obou rodičů. Výběr vhodného uspořádání vychází z principu nejlepších zájmů dítěte, přičemž se zohledňuje nejen materiální zabezpečení, ale také emoční stabilita a kontinuita výchovného prostředí (Smith, 2004). Soudní rozhodování je často podpořeno odbornými posudky psychologů a sociálních pracovníků, kteří analyzují rodinnou situaci a její dopad na dítě.

Podle Matouška (2010) je třeba věnovat zvláštní pozornost dětem z rozvádějících se rodin, které mohou být vystaveny emočnímu stresu a nejistotě. Následující podkapitola představí dopady rozvodů na děti.

2.1. Vliv rozpadu manželství na děti

Rozvod rodičů představuje významnou životní událost, která má zásadní dopad na psychický, sociální i emoční vývoj dítěte. V odborné literatuře je rozvod často označován za jednu z nejvýznamnějších stresových situací v dětství, přičemž jeho důsledky jsou ovlivněny mnoha faktory, jako jsou věk dítěte, jeho individuální charakteristiky, míra konfliktu mezi rodiči a kvalita následné péče (Špaňhelová, 2010). Bylo zjištěno, že děti procházející rozvodem rodičů čelí zvýšenému riziku emocionálních a adaptačních obtíží, přičemž mezi nejčastější reakce patří úzkost, pocity viny, smutek, nejistota a snížená sebedůvěra (Langmeier & Krejčířová, 2006). U některých dětí dochází ke snížení školní výkonnosti, obtížím v navazování sociálních vztahů a ke zvýšené pravděpodobnosti výskytu problémového chování, jako je agresivita či uzavřenost (Matoušek, 2003).

Významnou roli v procesu adaptace dítěte na rozvod hraje způsob, jakým rodiče zvládají svou novou situaci. Bylo prokázáno, že děti, které mají po rozvodu stabilní a bezpečné vztahy alespoň s jedním z rodičů, vykazují menší negativní dopady než děti, které jsou vystaveny pokračujícím rodičovským konfliktům (Smith, 2004). Významným faktorem je také přístup odborných institucí, jako je orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), jehož úkolem je zajistit, aby bylo v maximální možné míře naplněno nejlepší zájmy dítěte (Matoušek & Pazlarová, 2010).

Dlouhodobé dopady rozvodu na dítě jsou variabilní a závisí na mnoha okolnostech. Některé studie naznačují, že děti z rozvedených rodin mohou mít v dospělosti vyšší míru partnerské nejistoty a obtíže v budování vlastních dlouhodobých vztahů (Veselá, 2005). Jiní autoři však upozorňují, že většina dětí se dokáže s touto situací vyrovnat a v dospělosti vést plnohodnotný život, pokud jsou v průběhu rozvodu a po něm adekvátně podporovány (Matějček & Dytrych, 2002). Z toho důvodu jsou čím dál více posilovány programy a instituce zaměřené na poskytování odborné pomoci v podobě psychologického poradenství, mediace a sociálních služeb. Tyto mechanismy pomáhají snižovat negativní dopady rodinné nestability na psychický vývoj dítěte a podporují jeho zdravou adaptaci na nové životní podmínky (Hartl, 2001). Následující kapitola proto představí formy profesionální podpory dětí v rámci rozvodového procesu.

2.2. Formy profesionální podpory dětí během rozvodového řízení

Rozvod rodičů představuje pro dítě zásadní životní změnu, která může narušit jeho citovou stabilitu, sociální vazby a pocit bezpečí (Špaňhelová, 2010). Proto je nezbytné poskytnout dětem profesionální podporu zaměřenou na zmírnění negativních dopadů spojených s rozpadem rodiny. Tato podpora zahrnuje právní ochranu, psychologické poradenství, sociální práci a pedagogickou asistenci (Matoušek, 2003).

Psychologická podpora je poskytována formou individuální či rodinné terapie, která dětem pomáhá zvládat emoční stres a adaptační problémy spojené s rozvodem rodičů (Langmeier & Krejčířová, 2006). Skupinová setkání s vrstevníky v podobné situaci mohou rovněž přispět k lepšímu zvládnutí těchto obtíží (Výrost & Slaměnik, 1998). V Praze poskytuje Poliklinika Prahy 7 skupinovou psychoterapii pro děti předškolního a mladšího školního věku. Terapie využívá hru jako prostředek komunikace a sebevyjádření, což dětem pomáhá lépe zvládat emoční stres spojený s rozvodem rodičů.

V Praze působí také projekt Terapie Venku, který kombinuje prvky skupinové terapie s pozitivním vlivem přírody na duševní zdraví. Dětské terapeutické skupiny se pravidelně setkávají ve městě a několikrát do roka vyjíždějí na vícedenní pobyty do přírody, což dětem poskytuje prostor pro sdílení a zpracování svých prožitků. Tyto programy a centra nabízejí dětem možnost sdílet své zkušenosti a získat podporu v bezpečném a odborně vedeném prostředí, což může výrazně přispět k jejich lepšímu zvládnání situace spojené s rozvodem rodičů.

Sociální a pedagogická podpora je realizována prostřednictvím školních psychologů, pedagogicko-psychologických poraden a neziskových organizací zaměřených na práci s dětmi z rozvedených rodin (Kraus, 2008). Tyto instituce poskytují krizovou intervenci, asistují při zprostředkování komunikace mezi dítětem a rodiči a pomáhají řešit problémy ve školním prostředí (Smith, 2004).

V současné době je stále více využívána i online podpora. Děti a rodiče mohou vyhledat pomoc prostřednictvím informačních webových portálů, které nabízejí odborné články, videomateriály a možnosti online konzultací. Mezi významné platformy patří například webové stránky Šance dětem, kde se děti mohou dozvědět spoustu informací ohledně rozvodu a toho co to pro něj znamená. Linka bezpečí a Modrá linka – I po rozvodu, které poskytují odborné poradenství a podporu dětem v krizových situacích.

Dále existují neziskové organizace specializované na pomoc dětem a rodinám v rozvodové situaci. Patří sem například Aperio, které se zaměřuje na podporu rodičů při rozvodu a nabízí informace o tom, co děti a rodiče v této situaci potřebují. Aperio je společenství pro zdravé rodičovství, které nabízí podporu rodičům během rozvodu, kteří chtějí situaci zvládnout co nejlépe vzhledem k jejich dětem. Mezi jejich služby patří poradenství a podpora skrze krizovou linku, poradnu, rodinné mediace a rodinné terapie. Také nabízí různé kurzy na téma rozchodem rodina nekončí, jak pomoci rodičům dobře se rozejít. A také různé články spojené s tématem rozvodu a dětí. Další organizací je WOMEN FOR WOMEN, která poskytuje rady rodičům, jak pomoci dětem zvládnout rozchod rodičů.

Klíčovou roli v oblasti podpory dětí v procesu rozvodového řízení hrají orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), které zastupují zájmy dítěte v opatrovnickém řízení a zajišťují, aby soudní rozhodnutí reflektovala jeho nejlepší zájem (Matoušek & Pazlarová, 2010). Následující podkapitola proto představí roli sociálního pracovníka během rozvodu.

2.3. Role sociálního pracovníka během rozvodu

Tato podkapitola se věnuje roli sociálního pracovníka OSPOD v rámci procesu rozvodu či rozchodu rodičů, při kterém je nezbytné upravit životní podmínky dítěte, tedy stanovit úpravu poměrů. Nejprve budou představeny dva základní typy rozvodu, přičemž detailněji bude analyzován rozvod sporný, jelikož přímo souvisí s konfliktními situacemi mezi rodiči. Dále bude popsána úloha sociálního pracovníka OSPOD, včetně jeho činností, přístupu k práci s rodinou v době rozchodu či rozvodu a rozsahu jeho kompetencí.

Edward Teyber (2007) ve své knize Děti a rozvod popisuje rozvodové a rozchodové období jako proces, který lze rozdělit do tří hlavních fází.

1. **Fáze konfliktů** – Toto počáteční období se vyznačuje vysokou mírou napětí, nespokojenosti a intenzivních konfliktů mezi partnery. Jedna ze stran se obvykle rozhodne vztah ukončit, čímž dojde k nevratné změně v rodinné dynamice. Délka této fáze se může lišit, přičemž konflikty mohou trvat několik měsíců až let. Bohužel, dlouhodobé konflikty mají negativní dopad i na děti, které jsou vystaveny stresujícím situacím.
2. **Fáze změny** – Rodina prochází složitým procesem přizpůsobování se nové realitě. Děti čelí zásadním změnám, jako je nutnost adaptace na dvě odlišná domácí prostředí či změny v denní rutině. Rodiče se v tomto období snaží nastavit nové způsoby komunikace a fungování.
3. **Fáze stability** – Po období nejistoty se postupně ustaluje nový rodinný režim a dochází k obnově pocitu bezpečí. Rodiče i děti si vytvářejí nové návyky a adaptují se na změněnou situaci. Průběh této fáze je individuální, přičemž u některých rodin dochází ke stabilizaci rychleji než u jiných.

Sociální pracovník má tedy hlavní roli ve fázi změny, kdy může pro rodinu působit podpůrně a pomoci jí projít celým procesem.

Rozvod manželství může probíhat dvěma základními způsoby. Prvním je tzv. nesporný rozvod, tedy rozvod dohodou, upravený v § 757 občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.). Tento postup je možný tehdy, pokud mezi manželi panuje shoda ohledně všech podstatných otázek spojených s ukončením manželství.

Mezi výhody tohoto typu rozvodu patří především menší administrativní i časová náročnost a nižší psychické zatížení pro celou rodinu, zvláště pak pro děti. Druhou variantou je rozvod sporný, jehož právní rámec stanovují § 755 a § 756 téhož zákona. K němu dochází tehdy, když mezi partnery nepanuje dohoda například ohledně péče o nezletilé děti, rozdělení společného majetku nebo samotného rozhodnutí o rozvodu. V takových případech rozhoduje o věci soud (Skřivánková, 2012).

V případech sporného rozvodu či rozchodu rodičů, kdy není dosaženo dohody ohledně péče o dítě, je soudem ustanoven kolizní opatrovník dítěte, kterým je zpravidla orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Tento postup vychází ze zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Kolizní opatrovník, tedy sociální pracovník OSPOD, zastupuje dítě v opatrovnickém řízení z důvodu možné kolize zájmů mezi dítětem a rodiči nebo mezi rodiči samotnými. Opatrovník jedná jako účastník řízení, přičemž disponuje stejnými procesními právy jako rodiče (MPSV, 2022).

Kolizní opatrovník vystupuje jako právní zástupce dítěte a chrání jeho zájmy. Tento postup se uplatňuje zejména v řízeních, která se týkají svěření dítěte do péče, rozhodnutí o výživném a nařízení o výchovných opatřeních. V roli účastníka řízení má kolizní opatrovník stejné procesní postavení jako rodiče nebo další účastníci. Dítě je tak plnohodnotně zastoupeno bez nákladů na právní zastoupení, čímž je zajištěna rovnost stran v řízení. Je však důležité si uvědomit, že výkon rodičovské odpovědnosti tímto není dotčen, rodiče by měli nadále jednat v souladu se zájmy dítěte. (MSČR, 2023)

Základním úkolem kolizního opatrovníka je zjistit názor dítěte a tlumočit jej soudu. Má rovněž možnost komunikovat s rodiči nebo osobou, která o dítě aktuálně pečuje. Provádí šetření v domácnostech a hodnotí rodičovské kompetence, vztahy mezi rodiči a prostředím, ve kterém dítě vyrůstá. (Hofschneiderová, 2020). Významnou součástí činnosti kolizního opatrovníka je rovněž snaha porozumět postoji dítěte k dané situaci. V souladu s ustanovením § 8 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, je třeba posoudit, zda není vyjádření dítěte výsledkem nátlaku nebo ovlivnění jedním z rodičů. (Skřivánková, 2012). Jelikož kolizní opatrovník vystupuje výlučně ve prospěch dítěte, jeho dokumentace není přístupná rodičům ani dalším účastníkům řízení. Dítě má v průběhu řízení právo být slyšeno. Při rozhodování pak soud může k postoji dítěte přihlídnout, zejména pokud je dítě ve věku nad 12 let, kdy má zákonem zaručené právo se k věci vyjádřit. Jeho názor by měl být při rozhodování brán v potaz.

Pokud se však necítí komfortně mluvit přímo před soudem, může využít svého opatrovníka, který jeho stanovisko přednese.

Zároveň má dítě možnost požádat kolizního opatrovníka o konzultaci, a to bez přítomnosti rodičů. Vyjádření kolizního opatrovníka však neomezuje soudce v možnosti dítě vyslechnout osobně. V takovém případě probíhá výslech dítěte za zavřenými dveřmi, pouze za přítomnosti soudce, zapisovatelky a kolizního opatrovníka. Obsah výpovědi je následně sdělen i ostatním účastníkům, tedy včetně rodičů. (MSČR, 2023)

OSPOD zde funguje jako prostředník mezi dítětem a soudem, přičemž jeho úkolem je dodat soudu veškeré potřebné informace umožňující rozhodnout v nejlepším zájmu dítěte. Funkce kolizního opatrovníka končí v okamžiku nabytí právní moci rozhodnutí soudu (MPSV, 2022).

Opatrovnické řízení se zaměřuje na stanovení péče o dítě. Soud zvažuje možnosti, jako je výlučná péče jednoho rodiče, střídavá péče nebo společná výchova, a také rozhoduje o výživném a úpravě styku dítěte s rodiči. Dítě má právo na kontakt s oběma rodiči a rodiče nesou společnou odpovědnost za jeho výchovu a vývoj. Střídavá péče znamená, že rodiče se v péči o dítě pravidelně střídají v předem dohodnutých intervalech (Skřivánková, 2012).

OSPOD zastupuje dítě v opatrovnickém řízení zejména v oblastech, jako je kolizní opatrovnictví, úprava styku dítěte s rodičem a stanovení výživného. Při neshodách ohledně výživného nebo styku s dítětem může rodič podat návrh na změnu úpravy poměrů, přičemž soud rozhoduje s ohledem na nejlepší zájem dítěte (§ 906 a § 907 občanského zákoníku, zákon č. 89/2012 Sb.).

2.4. Porozvodová péče – Formy svěřování dítěte do péče po rozvodu

Porozvodová péče je považována za klíčový prvek v procesu adaptace dítěte na změněné rodinné prostředí. V odborné literatuře je zdůrazňováno, že samotný rozvod není jediným faktorem ovlivňujícím dítě, ale že rozhodující roli sehrává kvalita následné péče a podpora poskytovaná dítěti (Matoušek, 2003). V rámci této péče jsou aplikovány různé modely výchovy, mezi něž patří střídavá, výlučná péče jednoho z rodičů a společná péče, přičemž efektivita jednotlivých přístupů je posuzována zejména z hlediska psychické stability dítěte a jeho vztahové vazby k oběma rodičům (Špaňhelová, 2010).

Je prokázáno, že děti z rodin, kde je porozvodová péče řádně nastavena a kde jsou eliminovány konflikty mezi rodiči, vykazují nižší míru stresu a lepší psychickou odolnost (Langmeier & Krejčířová, 2006). Naopak v případech, kdy je dítě vystaveno rodičovským sporům, je zaznamenán zvýšený výskyt úzkostí, depresivních stavů a poruch chování (Matějček & Dytrych, 2002). Významnou roli v procesu porozvodové péče sehrávají profesionální subjekty, mezi které patří sociální pracovníci, psychologové a rodinní mediátoři, jejichž úkolem je minimalizovat negativní dopady rozvodu na dítě a zajistit optimální podmínky pro jeho vývoj (Kraus, 2008).

V situaci, kdy dochází k ukončení partnerského soužití osob pečujících o nezletilé děti, je nezbytné stanovit způsob péče o ně. Tato otázka je zpravidla řešena soudní cestou, avšak v úvahu bývá brána i vzájemná dohoda rodičů. Pokud partneři nebyli sezdáni, existuje možnost uzavření mimosoudní dohody, při níž se rodiče domluví sami bez zásahu jakéhokoli externího subjektu. V případech, kdy k dohodě nedojde, nebo pokud jde o rozvod manželství, je rozhodnutí ponecháno na soudu.

Ještě před samotným rozvodovým řízením je nutné podat návrh na úpravu poměrů nezletilých dětí po rozvodu. Tento návrh se podává k příslušnému soudu podle místa trvalého pobytu dítěte. Se sepsáním dokumentu může pomoci jak advokát, tak pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), avšak jeho vypracování může provést i rodič sám. Nezbytnou součástí návrhu je specifikace požadovaného uspořádání péče a také návrh na výši výživného.

Soud při rozhodování klade důraz především na nejlepší zájem dítěte. Měl by přihlížet nejen k jeho přáním, ale i ke vztahu dítěte k oběma rodičům a případně k sourozencům. Dále se hodnotí rodičovské kompetence a míra zapojení každého z rodičů do výchovy před rozchodem. (Vaše výživné, 2023)

Po rozvodu rodičů může být dítě svěřeno do jednoho z několika typů péče, přičemž každý z těchto modelů má specifické důsledky pro jeho vývoj a adaptaci.

- **Výlučná péče jednoho z rodičů**

V rámci tohoto modelu je dítě svěřeno do výhradní péče jednoho z rodičů, zatímco druhý rodič má zpravidla stanovený režim styku (Novák, 2012). Tento model může přinášet stabilitu výchovného prostředí, avšak pokud není umožněn pravidelný kontakt s druhým rodičem, mohou se objevit negativní dopady na psychický vývoj dítěte, včetně pocitů odloučení a nejistoty (Matějček & Dytrych, 2002).

- **Střídavá péče**

Při střídavé péči se dítě pohybuje mezi oběma rodiči v pravidelných intervalech, přičemž každý rodič má stejnou výchovnou odpovědnost, to je i výhodou této formy péče, jelikož se zachovává dostatečný kontakt dítěte s rodiči (Špaňhelová, 2010). Tento model je považován za výhodný z hlediska zachování vztahové vazby k oběma rodičům, avšak může být náročný na logistiku a vyžaduje vysokou míru spolupráce mezi rodiči (Langmeier & Krejčířová, 2006). Pokud jsou rodiče v trvalém konfliktu, může střídání prostředí dítěti způsobit emoční nestabilitu a stres. Doba, kterou dítě tráví s každým z rodičů, bývá obvykle vyrovnaná. Nicméně existují i případy střídavé péče, kdy je rozdělení odlišné – například jeden z rodičů zajišťuje péči ve všední dny, zatímco druhý se stará převážně o víkendy. V případě střídavé péče je otázka vyživovací povinnosti řešena individuálně. Pokud oba rodiče disponují srovnatelnými příjmy, může soud rozhodnout o tom, že vzájemné placení výživného nebude nutné. Jestliže však existuje výrazný rozdíl v příjmech rodičů, může být stanovena povinnost hradit výživné rodiči s vyšším příjmem. (Vaše výživné, 2023)

- **Společná péče**

Na rozdíl od střídavé péče není při společné péči stanoven pevný harmonogram střídání, ale oba rodiče společně rozhodují o výchově a zajištění potřeb dítěte (Matoušek, 2008). Tento model vyžaduje vysokou úroveň komunikace mezi rodiči a jejich schopnost koordinovat své výchovné přístupy. Pokud jsou rodiče schopni efektivně spolupracovat, může tento model přinášet dítěti pocit kontinuity a bezpečí (Matoušek & Pazlarová, 2010).

- **Péče jiné osoby**

Pokud rodiče nejsou schopni zajistit odpovídající péči, může být dítě svěřeno do péče jiné osoby, například prarodičů nebo jiných příbuzných (Veselá, 2005). Tento model je méně častou variantou, avšak možnou formou. Uplatňuje se v případech, kdy rodiče trpí závažnými psychickými onemocněními, závislostmi nebo jinými faktory, které jim znemožňují adekvátní výkon rodičovské odpovědnosti (Matoušek, 2003).

Každá z uvedených forem svěřování dítěte do péče po rozvodu má své specifické výhody a rizika. Při rozhodování o nejvhodnějším modelu péče je klíčové zohlednit individuální potřeby dítěte, jeho vztahy s oběma rodiči a schopnost rodičů zajistit odpovídající výchovné prostředí. V tomto procesu hraje významnou roli odborná pomoc sociálních pracovníků, psychologů a dalších specialistů, kteří se snaží minimalizovat negativní dopady rozvodu na dítě a podpořit jeho zdravý vývoj.

Efektivní podpora dítěte i jeho rodiny v tomto náročném období však vyžaduje nejen odborné znalosti, ale i vhodně zvolené metody a přístupy, které reflektují specifika situace rozvádějící se rodiny. Sociální práce tak v rámci své intervence využívá široké spektrum technik, jejichž cílem je posílit schopnosti rodičů zvládat změny, ochránit zájmy dítěte a vytvářet podmínky pro stabilní a bezpečné prostředí. Následující kapitola se proto zaměřuje na metody a techniky sociální práce, které mohou být v procesu rozvodu využity k podpoře rodinného systému, a především samotného dítěte.

3. Metody a techniky sociální práce určené pro podporu rodin v procesu rozvodu

Tato část práce se věnuje metodám a technikám sociální práce, jež může sociální pracovník OSPOD využít při podpoře rodin procházejících rozvodem či rozchodem a případnými konfliktními situacemi, které mohou následovat.

3.1. Sociální terapie v kontextu rozvodu rodičů

Sociální terapie představuje odborný přístup zaměřený na podporu jedinců v obtížných životních situacích, přičemž důraz je kladen na sociální vztahy, komunikační dovednosti a způsoby zvládnání stresových situací (Zakouřilová, 2014). V případě dětí, jejichž rodiče procházejí rozvodem, je tato forma intervence využívána k minimalizaci negativních důsledků rodinného konfliktu a k posílení psychické odolnosti dítěte (Gradková & Matoušek, 2019).

V praxi bývá sociální terapie realizována prostřednictvím individuálních konzultací, rodinné terapie nebo skupinových sezení, během nichž jsou dětem poskytovány bezpečné podmínky pro vyjádření emocí, sdílení zkušeností a získání podpory od vrstevníků i odborníků (Zakouřilová, 2014). Tyto terapeutické aktivity pomáhají dětem lépe porozumět své situaci, rozvíjet podpůrné strategie a postupně se adaptovat na změny spojené s rozvodem rodičů (Gradková & Matoušek, 2019).

Podstatnou součástí sociální terapie je rovněž podpora komunikace mezi dítětem a rodiči, která je nezbytná pro zachování stabilních vztahů a prevenci dlouhodobých psychických obtíží (Zakouřilová, 2014). Sociální pracovníci a terapeuti se v tomto kontextu zaměřují na facilitaci dialogu mezi členy rodiny, snižování napětí a podporu konstruktivního řešení konfliktů (Gradková & Matoušek, 2019).

Tento přístup je aplikován jak v rámci státních institucí, jako jsou oddělení sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), tak i v neziskových organizacích specializovaných na práci s rodinami v rozvodovém řízení. V České republice se na tuto problematiku zaměřují například organizace Dětské krizové centrum či Poradny pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy, které poskytují odbornou podporu dětem i rodičům v krizových situacích.

Díky kombinaci terapeutických a sociálně-právních intervencí lze efektivně snížit negativní dopad rozvodu na děti a podpořit jejich zdravý psychický vývoj a stabilní sociální fungování (Zakouřilová, 2014; Gradková & Matoušek, 2019).

3.2. Poradenství

Poradenství představuje klíčový nástroj sociální práce zaměřený na podporu dětí, které se nacházejí v obtížné životní situaci spojené s rozvodem rodičů. Jeho cílem je usnadnit dětem orientaci v nových rodinných poměrech, poskytnout jim emoční podporu a pomoci jim zvládnout stres a nejistotu vyplývající z této změny (Sobotková, 2012). V rámci sociální práce je poradenství realizováno prostřednictvím individuálních i skupinových konzultací, během nichž jsou dětem poskytovány informace, emoční podpora a strategie zvládání obtížných situací (Gradková & Matoušek, 2019).

V souvislosti s rozvodem se poradenství zaměřuje nejen na dítě samotné, ale i na jeho rodinný systém, přičemž je kladen důraz na udržení funkční komunikace mezi dítětem a oběma rodiči (Dobrušová et al., 2012). Sociální pracovníci a poradci působící v oblasti sociálně-právní ochrany dětí se snaží zajistit, aby dítě bylo informováno o situaci odpovídajícím způsobem vzhledem k jeho věku a aby mělo možnost vyjádřit své pocity a obavy v bezpečném prostředí (Navrátil, 2001).

V praxi bývá poradenství realizováno v institucích, jako jsou Orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), pedagogicko-psychologické poradny, krizová centra pro děti a rodiny či specializované neziskové organizace. Významnou úlohu zde sehrávají i online poradenské platformy, jako například Linka bezpečí nebo Dětské krizové centrum, které nabízejí odbornou pomoc dětem čelícím emocionálním a sociálním důsledkům rozvodu rodičů.

Díky profesionálnímu poradenství je možné eliminovat negativní psychické dopady rozvodové situace, posílit schopnost dítěte zvládat změny a podpořit jeho celkovou adaptaci na nově vzniklé rodinné uspořádání (Gradková & Matoušek, 2019; Sobotková, 2012).

3.3. Rodinné poradenství

Rodinné poradenství se zaměřuje na aktuální situaci v rodině, přičemž klade důraz na praktické aspekty fungování a podporu rodinné dynamiky. Důležitým prvkem je aktivní zapojení všech členů rodiny a posilování jejich schopností a kompetencí. Hlavním cílem tohoto přístupu je rozpoznání a modifikace nefunkčních vzorců chování mezi rodinnými příslušníky, což umožňuje rodině efektivně fungovat i bez nutnosti vnější intervence (Kratochvíl, 2014). V rámci poradenské činnosti se analyzují různé rodinné situace a hledají se nové způsoby, jak se s těmito situacemi efektivně vypořádat.

Poradenství se může týkat například problematiky výživného na děti, fungování rozvedených či nově sestavených rodin, řešení konfliktů mezi rodiči, kteří nesdílejí společnou péči o dítě, nebo případů, kdy prarodiče zasahují do sporů vzniklých po rozvodu (Gradková, Matoušek, 2019).

Podle Matouška (1993) je jedním ze základních cílů rodinného poradenství podpora efektivní komunikace mezi členy rodiny a vymezení jejich rolí. Pokud rodina dojde k přesvědčení, že již není schopna zvládnout situaci vlastními silami, obrací se na odborníky, jako jsou terapeuti či sociální pracovníci. Satirová (2012) upozorňuje na to, že při práci s rodinou je zásadní motivace všech jejích členů ke změně. Pouze pokud rodina uvěří v možnost pozitivní změny, může dojít k úspěšné transformaci vztahů. V kontextu rozvodu či rozchodu je důležité, aby sociální pracovník prokázal rodičům porozumění a empatii. Následně společně analyzují situaci a objasňují potenciální dopady na dítě. Dalším krokem je práce s rodiči, během níž dochází k řešení jejich emocí, snaze o snížení napětí v rodinném systému a hledání konkrétních řešení souvisejících s rozchodem.

Rodinná terapie staví na efektivní komunikaci mezi členy rodiny, přičemž jednou z klíčových technik je aktivní naslouchání (Zakouřilová, 2014). Tento přístup zahrnuje několik metodických kroků:

- **Povzbuzování** – podpora sdělování informací pomocí otevřených otázek a neutrálních výroků, které nevyjadřují souhlas ani nesouhlas. Například: „Jaký je váš pohled na situaci?“ či „Co mi o tom můžete říct?“
- **Objasňování** – zpřesňování sdělených informací pomocí doplňujících otázek. Doporučuje se vyhýbat otázce „proč?“ a ponechat druhé straně prostor pro vyjádření. Například: „Jak si to představujete?“ či „Koho se to týká?“
- **Parafrázování** – zopakování klíčových sdělení vlastními slovy za účelem ověření správného pochopení. Například: „Rozumím tomu správně, že...?“
- **Zrcadlení pocitů** – snaha o pojmenování emocí druhého člověka a vytvoření prostoru pro upřesnění. Například: „Vnímám, že vás to velmi zasáhlo.“
- **Shrnutí** – strukturování hlavních bodů a ověření, zda mezi účastníky panuje shoda. Například: „Dohodli jsme se na následujících krocích, souhlasíte?“
- **Ocenění** – vyjádření uznání za aktivní přístup k řešení problému. Například: „Vážím si vaší snahy hledat řešení.“ (Dobrušová a kol., 2012).

Aplikace těchto metod pomáhá zlepšit komunikaci mezi členy rodiny, snižuje míru konfliktů a podporuje hladší přechod do nové životní situace.

3.4. Případová konference

Případová konference představuje interdisciplinární setkání odborníků, jehož cílem je koordinace postupu při řešení situace ohroženého dítěte. Tento nástroj sociálně-právní ochrany dětí je využíván zejména v případech rozvodových a rozchodových konfliktů, kdy je nezbytné nalézt optimální řešení v zájmu dítěte (MPSV, 2011). Proces případové konference umožňuje propojení různých odborných pohledů, a tím i efektivnější vyhodnocení situace. Podle Matouška a Pazlarové (2016) je klíčovým aspektem tohoto přístupu multidisciplinární spolupráce, která zahrnuje sociální pracovníky, psychology, pedagogy, právníky a další relevantní odborníky.

Organizace případové konference vyžaduje důkladnou přípravu, přičemž je kladen důraz na objektivní zhodnocení situace dítěte a jeho rodinného prostředí. Průběh konference je obvykle strukturován do několika fází. Nejprve dochází ke shromáždění informací o situaci dítěte, které jsou prezentovány jednotlivými odborníky. Poté jsou diskutovány možné intervence a strategie podpory, přičemž je nutné respektovat práva a potřeby dítěte (Dobrušová et al., 2012). Výsledkem konference je návrh opatření směřujících k minimalizaci negativních dopadů rozvodové situace na dítě a podpora stability jeho životního prostředí.

Význam případové konference spočívá nejen v efektivnějším plánování pomoci dítěti, ale také v zapojení samotné rodiny do rozhodovacího procesu. Rodičům je umožněno vyjádřit svůj postoj, a tím se aktivně podílet na hledání řešení. Tento přístup zvyšuje jejich motivaci ke spolupráci a přijetí doporučených opatření. Důležitou roli zde hraje také facilitátor, jehož úkolem je zajistit konstruktivní průběh jednání a eliminaci případných konfliktů mezi zúčastněnými stranami (MPSV, 2011).

Případová konference je tedy významným nástrojem sociálně-právní ochrany dětí, který umožňuje efektivní řešení složitých rodinných situací. Její realizace však vyžaduje důslednou přípravu, odborné vedení a mezioborovou spolupráci. Úspěšnost této metody je podmíněna nejen odbornou kompetencí zúčastněných profesionálů, ale i ochotou rodičů aktivně participovat na řešení situace svého dítěte.

3.5. Mediace

Rodinní mediátoři představují odborníky, na něž se mohou rodiče obrátit v situacích, kdy je zapotřebí řešit spory související s partnerským či rodičovským soužitím. Mediace je využívána jako nástroj k překonání obtíží v komunikaci mezi partnery a k nalezení konsenzu v otázkách výchovy a péče o děti. V některých případech může mediace sloužit jako preventivní opatření před rozpadem rodinného systému. Je však nutné zdůraznit, že preventivní využití mediace není častým jevem. Většina rodičů ji vyhledává ve fázi rozvodového řízení nebo po jeho ukončení s cílem upravit pravidla dalšího rodičovského fungování a zajistit zachování kontaktu dětí s oběma rodiči.

Proces rozvodu bývá psychicky i emočně náročný pro všechny zúčastněné. Mediace proto pomáhá rodičům orientovat se v této složité životní etapě a zaměřit se na nejlepší zájem dítěte. Rodiče jsou vedeni k tomu, aby minimalizovali negativní dopady rozvodu na děti a současně společně hledali nejvhodnější model péče o ně po ukončení partnerského soužití.

V rámci mediace mohou být řešeny klíčové aspekty související s rozvodem, mezi něž patří otázka svěřením dětí do péče, stanovení výše výživného, problematika bydlení obou rodičů či rozdělení majetku a finančních prostředků. Dále mohou být vyjasněny specifické otázky týkající se podílu obou rodičů na výchově dítěte, společného rozhodování o důležitých životních situacích, způsobu vzájemné komunikace v rámci rodičovské spolupráce či konkrétní výchovné strategie. Rovněž je možné stanovit pravidla týkající se finanční podpory dětí, péče v případě jejich onemocnění, způsobu pořizování dárků nebo zachování kontaktů se širší rodinou. Mediace je tedy zaměřena na komplexní řešení rodinných vztahů v období po rozvodu.

Díky mediačnímu procesu mohou rodiče získat oporu při přechodu z partnerského vztahu do role spolupracujících rodičů. Mediace přispívá k nastavení jasných pravidel budoucího fungování rodiny a k celkovému zklidnění situace. Výsledkem je nejen větší jistota pro rodiče samotné, ale především zachování stabilního prostředí pro dítě, které si tak může udržet blízký vztah s oběma rodiči. Mediace představuje alternativní přístup k řešení rodičovských sporů, který nabízí možnost dosáhnout dohody bez nutnosti soudního řízení. V soudním procesu se rodiče nacházejí v pozici protistran, přičemž obvykle jedna strana odchází jako vítězná, zatímco druhá vnímá výsledek jako neúspěch. Na rozdíl od soudního sporu je mediace založena na vzájemné komunikaci a hledání kompromisu. Ačkoli se nejedná o snadný proces, během mediačního jednání dochází k postupnému sblížení postojů rodičů.

Účast na mediaci je zcela dobrovolná a poskytuje rodičům prostor k tomu, aby si vzájemně vyslechli své pohledy, objasnili si příčiny konfliktu, lépe porozuměli potřebám druhé strany, a především zohlednili zájmy a potřeby dítěte. Tento proces zároveň umožňuje věnovat pozornost specifickým aspektům rodičovských dohod, kterým by se v rámci soudního řízení nedostalo dostatečného prostoru.

Výsledkem mediačního procesu je dohoda, která reflektuje potřeby všech zúčastněných stran, tedy jak rodičů, tak i dětí. Tato dohoda má podobu strukturovaného plánu, jenž zahrnuje konkrétní kroky a postupy, podle nichž budou rodiče nadále jednat. Její vytvoření probíhá ve spolupráci rodičů s mediátorem, jehož úlohou je usnadnit konstruktivní komunikaci a podpořit hledání optimálního řešení.

Základním principem mediace je předpoklad, že rodiče disponují největší znalostí vlastního rodinného systému a ve spolupráci s mediátorem mohou dospět k dohodě, která bude vyhovovat jak jim, tak i jejich dětem. Cílem tohoto procesu je tedy nalezení řešení, které bude přínosné pro všechny strany. (Šance dětem, 2025)

Mediace napomáhá rodičům vést otevřený dialog, objasnit si klíčová fakta, identifikovat jádro konfliktu a přijmout odpovědnost za nastalou situaci. Zároveň jsou rodiče podporováni v aktivní participaci na hledání kompromisu. Mediátor v tomto procesu vnímá rodiče jako osoby, které mají nejhlubší povědomí o svých vlastních zkušenostech a které nejlépe rozumějí specifikům svého rodinného života, přičemž právě tyto poznatky se stávají podstatnou součástí mediačního jednání. (Vrabcová, D. (2018). (Šance dětem, 2025) Rodinná mediace – namísto soudu dohoda u kulatého stolu.

Teoretická část práce poskytla rámec pro pochopení problematiky rozvodu z pohledu dítěte, včetně psychologických dopadů i možností profesionální podpory. Popsané poznatky vytvářejí východisko pro praktickou část práce, jejímž cílem je zprostředkovat autentické zkušenosti mladých lidí, kteří si prošli rozvodem svých rodičů. Praktická část se tak zaměřuje na analýzu jejich výpovědí s důrazem na identifikaci klíčových potřeb, vnímané podpory a návrhů na zlepšení praxe v oblasti odborné pomoci.

II. Praktická část

Praktická část práce se zaměřuje na přiblížení zkušeností osob, které prošly rozvodem rodičů v období svého dětství, a to z jejich vlastní perspektivy. Tato část výzkumu si klade za cíl nahlédnout do vnitřního světa dětí, které se ocitly v náročné životní situaci rozpadu rodiny, a pochopit, jakým způsobem rozvod rodičů ovlivnil jejich emocionální prožívání, potřeby a vnímání podpory ze strany okolí. Konkrétně je výzkum zaměřen na identifikaci konkrétních potřeb dětí během rozvodového řízení, na hodnocení dostupné podpory, kterou v tomto náročném období obdržely, a na pojmenování oblastí, kde byla podpora vnímána jako nedostatečná či zcela chybějící.

Zvláštní pozornost je věnována nejen samotné přítomnosti či absenci podpůrných mechanismů, ale i kvalitě a formě poskytnuté pomoci. Dále je sledováno, jakou roli sehrála formální pomoc, tedy podpora poskytovaná ze strany institucí, odborníků či profesionálů (např. zejména pracovníků OSPOD, ale také psychologů či pedagogických pracovníků) a jakým způsobem přispěla k tomu, aby účastníci danou situaci zvládli s menší mírou stresu, nejistoty a zátěže. V rámci analýzy je taktéž zohledněno, do jaké míry byla formální pomoc dostupná, přístupná a adekvátní s ohledem na potřeby dětí, které se nacházely v citlivém vývojovém období.

Výzkumná část je koncipována kvalitativně, neboť cílem není dospět k zobecnitelným kvantitativním údajům, ale naopak porozumět individuálním prožitkům a subjektivním významům, které účastníci přikládají svým zkušenostem s rozvodem rodičů. Kvalitativní design umožňuje hlubší proniknutí do tématu, přičemž prostřednictvím narativních rozhovorů je dán prostor pro vyjádření osobních příběhů, emocí a interpretací. Výpovědi jednotlivých účastníků výzkumu tak umožňují postihnout rozdíly v prožívání i hodnocení formální i neformální pomoci, poukázat na komplexitu situací, do nichž se děti v souvislosti s rozvodem dostávají, a nabídnout hlubší vhled do konkrétních potřeb dětí v této specifické životní situaci.

4. Cíle výzkumu a výzkumné otázky

Cílem tohoto kvalitativního výzkumu je porozumět zkušenostem mladých dospělých, kteří jako děti prošli rozvodem svých rodičů, jejich potřebám v tomto období a jejich vnímání podpory, kterou jim poskytovali odborníci a další dospělí. Výzkum si tedy klade za cíl identifikovat funkční prvky systému formální podpory, ale i jeho nedostatky a slepá místa.

Pro dosažení výzkumného cíle jsem si položila tyto výzkumné otázky:

- hlavní výzkumná otázka: Jak lidé se zkušeností s rozvodem rodičů zpětně hodnotí podporu, jaké se jim dostávalo během rozvodového řízení?
- dílčí výzkumné otázky:
 - Jaké jsou potřeby dětí během rozvodového řízení?
 - Jaká jsou slepá místa podpory dětí při rozvodu?

5. Metodologie

5.1. Výzkumné strategie a metoda sběru dat

Pro zodpovězení výzkumných otázek byl zvolen kvalitativní přístup k výzkumu, který je vhodný pro zkoumání komplexních sociálních jevů v jejich přirozeném prostředí a v kontextu každodenního života účastníků. Kvalitativní výzkum se zaměřuje na hlubší porozumění lidskému jednání, prožívání a sociálnímu kontextu, ve kterém se dané jevy odehrávají. Jeho cílem není kvantifikace dat, ale interpretace významů, které lidé přikládají své zkušenosti a světu kolem sebe, pochopení reality očima aktérů, subjektivního pohledu účastníků výzkumu (Novotná a kol., 2019). Tyto charakteristiky kvalitativní výzkumné strategie odpovídají mému cíli porozumět perspektivě lidí, kteří v dětství zažili rozvod rodičů. Kvalitativní přístup je vhodný zejména tehdy, když chceme porozumět složitým a citlivým společenským fenoménům a tím prožívání rozvodu dětmi rozhodně je. Rozvod rodičů představuje událost s hlubokým emocionálním a vývojovým dopadem, jehož dopady nelze postihnout čistě kvantitativními metodami.

Sběr dat byl realizován metodou rozhovoru, konkrétně technikou hloubkového, narativního rozhovoru. Narativní rozhovory jsou vhodné pro zachycení významových struktur, které si lidé vytvářejí prostřednictvím vyprávění. Dávají prostor pro individuální interpretace a umožňují sledovat, jak jedinci rekonstruují a reflektují své životní události (Novotná a kol., 2019). Tento typ rozhovoru se proto hodil pro retrospektivní studii, v níž lidé hovořili o období svého dětství, v němž zažili rozvod rodičů. Rozhovory kombinovaly otevřené vyprávění a jemně směřované otázky k tematickým oblastem, jež byly pro výzkum klíčové (prožívání rozvodu, potřeby během této doby, zkušenost s formální podporou). Do rozhovoru bylo zasahováno pouze v míře nutné k udržení toku rozhovoru nebo k navázání na důležitá sdělení. Scénář rozhovoru je součástí příloh (příloha č.2.). Narativní metoda se ukázala jako velmi vhodná, protože umožnila participantům vrátit se ke své zkušenosti s odstupem, reflektovat ji a přirozeně vyjádřit emoce, potřeby a zpětné hodnocení podpory, které se jim dostalo. Rozhovory probíhaly individuálně v klidném prostředí (kavárna), byly nahrávány na diktafon (se souhlasem participantů) a následně doslovně přepsány.

5.2. Výzkumný soubor

Pro konstrukci vzorku byl zvolen nepravděpodobnostní výběr, konkrétně technika „snowball sampling“, tedy metoda „sněhové koule“, která je doporučována zejména v případě obtížně dostupných nebo specifických cílových skupin, případně u výzkumů citlivých témat, kde je klíčová důvěra mezi výzkumníkem a participantem (Novotná et al., 2019). V praxi to znamenalo, že byly nábor participantů probíhal prostřednictvím osobních kontaktů. Nejprve byla oslovena širší skupina osob v mém okolí s dotazem, zda mají osobní zkušenost s rozvodem rodičů a současně i s profesionální podporou během tohoto období, případně zda by mohli doporučit někoho, kdo takovou zkušenost má. Zvolený způsob výběru reflektoval nejen praktické možnosti přístupu k cílové skupině, ale i potřebu navázání důvěryhodného vztahu, který je pro kvalitativní výzkum zásadní, zejména s ohledem na otevřenost, upřímnost a hloubku sdílených zkušeností během rozhovorů.

Výběrovými kritérii byla zkušenost s rozvodem rodičů v období dětství nebo adolescence a s profesionální podporou v tomto období a aktuální věk od 21 do 25 let. Profesionální podpora mohla zahrnovat přímý kontakt se sociálním pracovníkem, psychologickou či terapeutickou intervencí, případně jinou odbornou pomoc vázanou na období rozvodu. Věková hranice byla vytyčena s cílem zajistit, aby rozvod rodičů nebyl pro účastníky příliš vzdálenou událostí, a aby si uchovali dostatečně konkrétní a živé vzpomínky na dané období. Současně bylo přihlíženo k tomu, že mladí dospělí v tomto věku již disponují schopností hlubší sebereflexe a retrospektivního zhodnocení osobních prožitků v širším psychosociálním kontextu. Výběr tohoto věkového rámce tak umožňuje nejen přístup k subjektivním zkušenostem z období dětství a dospívání, ale také k jejich zralé interpretaci.

Výsledný výzkumný vzorek tvoří celkem devět participantů, ačkoli původní záměr počítal s deseti účastníky. Jeden z oslovených participantů se na poslední chvíli rozhodl z výzkumu odstoupit z důvodu citlivosti tématu. Vzhledem k časové tísní a specifickým výběrovým kritériím se již nepodařilo zajistit adekvátní náhradu. Z hlediska genderu se výzkumu účastnilo pět žen a čtyři muži. Přehled účastníků výzkumu poskytuje tabulka č. 1.

Tabulka č. 1. Přehled účastníků výzkumu

Číslo účastníka	gender	Aktuální věk	Věk v době rozvodu rodičů
1	žena	24	14
2	žena	25	6-7
3	žena	25	11
4	muž	22	8
5	žena	21	11
6	muž	21	12
7	muž	22	11
8	muž	25	13-16
9	žena	24	12

5.3. Postup zpracování rozhovorů

Zpracování rozhovorů probíhalo v několika navazujících krocích, které odpovídají doporučeným metodickým zásadám pro analýzu kvalitativních dat ve společenských vědách (Novotná et al., 2019). V první fázi byly všechny rozhovory pečlivě a doslovně přepsány do textové podoby. Přepisování rozhovorů umožnilo detailně se seznámit s obsahem jednotlivých výpovědí a vytvořit si počáteční představu o hlavních motivech, které se v narativech participantů objevují.

Následně byla použita technika otevřeného kódování, která je typickým postupem při prvotní interpretaci dat v rámci kvalitativního výzkumu. Jak uvádí Novotná a kol. (2019), otevřené kódování představuje proces identifikace významových jednotek a témat bez předem stanovené kategorie, čímž se zajišťuje, že analýza vychází přímo z dat, a ne z předem formulovaných hypotéz. V tomto kroku byly ve výpovědích participantů vyhledávány opakující se motivy a klíčová sdělení související s prožíváním rozvodu a zkušenostmi s formální i neformální podporou.

Kódy byly zaznamenávány ručně, přičemž se průběžně vytvářely souvislosti mezi jednotlivými významovými celky. Tento způsob práce podporuje hlubší vhled do struktury sdělení a umožňuje formování kategorií na základě podobnosti, kontrastu nebo vývojových souvislostí v rámci jednotlivých příběhů. Podle Novotné et al. (2019) je právě schopnost reflektovat vztahy mezi kódy zásadní pro následnou kategorizaci a interpretaci dat.

Na základě vzniklých kódů byly vytvořeny čtyři hlavní tematické kategorie, které se ukázaly jako opakující se napříč jednotlivými rozhovory a zároveň reflektovaly výzkumné otázky:

1. Kontext a prožívání rozvodu

2. Potřeby dítěte během rozvodu

1. Potřeba bezpečí
2. Potřeba otevřené komunikace
3. Potřeba stability
4. Potřeba být slyšen a respektován
5. Potřeba empatie
6. Potřeba emoční podpory

3. Získaná podpora

Profesionální

1. Technicistní / neosobní podpora
2. Soc pracovník / OSPOD jako zástupce rodičů ne **dítěte**
3. Emocionální a informační podpora

Neformální

1. Vrstevníci
2. Širší rodina
3. Zájmové kroužky
4. Škola
5. Webové stránky s tematikou rozvodu

4. Analytické kategorie doporučení

1. Spolupráce sociálního pracovníka a psychologa
2. Zajištění kontinuity pomoci – ne jednorázové vyšetření, ale dlouhodobé doprovázení
3. Zlepšení komunikace mezi institucemi (OSPOD, škola, psycholog, právník, soud)

4. Větší důraz na školní prostředí – jako místo řešení potíží a poskytování podpory
5. Rozvoj anonymního online poradenství pro děti a dospívající
6. Větší empatie ze strany sociálních pracovníků vůči dítěti

Zvolená struktura umožnila přistupovat k výpovědím systematicky, přičemž byl kladen důraz jak na identifikaci společných rysů, tak na respektování individuálních odlišností v prožívání. Výsledná kategorizace tvoří základ pro interpretaci získaných dat a slouží k hledání odpovědí na stanovené výzkumné otázky. Takto pojatý analytický proces odpovídá doporučeným kvalitativním postupům při práci s narativními daty (Novotná et al., 2019).

5.4. Etika výzkumu

Vzhledem k citlivosti zkoumaného tématu, kterým je reflexe zkušeností dětí v kontextu rozvodu rodičů a formální podpory, byla při realizaci výzkumu kladena mimořádná pozornost na dodržování etických zásad. Etika výzkumu představuje nedílnou součást každého vědeckého šetření, zejména pak v oblasti společenských věd, kde dochází k přímé interakci s lidskými účastníky. Jak uvádějí Novotná a kol. (2019), výzkumník je povinen chránit práva a důstojnost všech participantů a zároveň vytvářet podmínky, které umožňují svobodné, bezpečné a dobrovolné sdílení zkušeností.

Všichni účastníci byli předem důkladně informováni o cíli, průběhu a charakteru výzkumu. Bylo jim vysvětleno, jak budou jejich výpovědi využity, a jak bude nakládáno s daty, která v průběhu rozhovorů poskytnou. Zvláštní důraz byl kladen na to, aby participanti rozuměli své roli ve výzkumu a mohli se svobodně rozhodnout, zda se výzkumu zúčastní. Každý participant proto podepsal informovaný souhlas (viz příloha č.1.) v němž stvrdil svou dobrovolnou účast a byl výslovně seznámen s možností kdykoli od výzkumu odstoupit, a to bez jakýchkoli negativních následků či potřeby vysvětlování důvodů.

Součástí informovaného souhlasu byl také výslovný souhlas s pořízením audiozáznamu rozhovoru. Participanti byli zároveň ujištěni, že všechny sdělené informace budou zpracovány důvěrně a využity výhradně pro účely této diplomové práce. V souladu s doporučeními odborné literatury (Novotná et al., 2019) byla přijata opatření pro ochranu osobních údajů a citlivých informací.

Po dokončení sběru dat byly všechny rozhovory pečlivě doslovně přepsány. Vybrané pasáže rozhovorů citované v práci, tedy zveřejněné úryvky rozhovorů, byly anonymizovány. Identifikační údaje, jako jsou jména, konkrétní lokace, názvy institucí nebo jiné podrobnosti, které by mohly vést k odhalení totožnosti participantů, byly buď zcela odstraněny, nebo nahrazeny obecnými označeními. Tímto způsobem bylo zajištěno, že výpovědi jednotlivců nelze zpětně přiřadit ke konkrétním osobám.

Etické zásady byly důsledně respektovány ve všech fázích výzkumného procesu – od přípravy, přes samotný sběr dat až po jejich analýzu a prezentaci výsledků. Zvláštní pozornost byla věnována vytvoření bezpečného, nehodnotícího a důvěryhodného prostředí, ve kterém se participanté mohli svobodně a otevřeně vyjádřit. Přistupovala jsem k jednotlivým výpovědím s respektem a empatií, čímž bylo podpořeno eticky odpovědné vedení výzkumu, jak jej formuluje i Novotná a kol. (2019).

5.5. Medailonky participantů – kontext a prožívání rozvodu

Participantka č.1.

Participantka č. 1 prožila rozvod rodičů ve věku čtrnácti let, tedy v citlivém období dospívání. Celou situaci vnímala jako velmi náročnou, zejména kvůli nedostatečné komunikaci ze strany rodičů. O rozvodu nebyla informována včas ani citlivým způsobem, informace se k ní dostávaly spíše nepřímou, což u ní vyvolávalo pocity úzkosti, nejistoty a zmatku. Cítila silnou potřebu porozumět tomu, co se v rodině děje, ale postrádala dospělého, který by jí situaci vysvětlil a poskytl potřebnou emoční oporu. Zároveň silně cítila nepříjemnou atmosféru mezi rodiči což pro ni bylo velmi příjemné. V rozhovoru zdůrazňuje, že jí chyběla možnost být vyslyšena a pochopena. Potřebovala bezpečné prostředí, klid a důvěrnou osobu mimo rodinný konflikt, která by jí pomohla zorientovat se v náročné životní situaci. Uvádí, že by v té době velmi uvítala pomoc psychologa, ale tu jí nikdo nenabídl. Zkušenost s formální podporou, konkrétně s pracovníci OSPOD, hodnotí velmi negativně. Vnímala její přístup jako chladný a necitlivý, bez snahy pochopit její prožívání nebo názor. Velký význam měla pro participantku neformální podpora, zejména ze strany tety a babičky, které jí poskytovaly porozumění a emocionální blízkost. Ve svých doporučeních participantka upozorňuje na nutnost citlivější komunikace ze strany odborníků, větší empatie a respektu k dětskému prožívání. Za zásadní považuje, aby děti měly možnost obracet se na nezávislé a důvěryhodné osoby například školní psychology a aby byly do rozhovorů o rodinné situaci zapojovány včas a otevřeně.

Participantka č.2.

Participantka č. 2 prožila rozvod svých rodičů přibližně v šesti až sedmi letech, tedy v rané školní fázi vývoje. V daném období nevnímala rozvod jako bezprostředně zatěžující, nicméně jeho dopady se začaly výrazněji projevovat až v době dospívání, kdy čelila náročné adaptaci na různá rodinná prostředí a odlišné výchovné styly v každé z domácností. Ve své výpovědi opakovaně zdůrazňuje potřebu jasné, jednotné a klidné komunikace ze strany rodičů. Chybělo jí ujištění, že vztah k oběma rodičům zůstane zachován, a také základní orientace v tom, co se v jejím životě prakticky změní, kde bude žít, jak často se bude vídat s druhým rodičem apod. Zkušenost s formální podporou byla převážně negativní. Jediný kontakt se sociální pracovnící proběhl během rozvodového řízení, přičemž celý proces participantka popsala jako formální a emočně odtažitý. Širší rodina sice poskytovala určitou formu podpory, ta však byla spíše pasivní a redukována na projevy lítosti než na aktivní nabídku pomoci. Participantka by uvítala, kdyby příbuzní reagovali praktičtěji a přiměřeněji jejím konkrétním potřebám. V rámci svých doporučení zdůrazňuje participantka potřebu systematictější péče o dítě po rozvodu. Upozorňuje na chybějící dlouhodobé doprovázení dítěte odborníkem a absenci zpětné vazby ohledně jeho spokojenosti s nastavením péče. Za klíčové považuje dostupnost psychologické pomoci nejen pro dítě, ale také pro oba rodiče.

Participantka č.3.

Participantka č. 3 prožila rozvod svých rodičů ve věku jedenácti let. Událost pro ni byla nečekaná a rodiči nedostatečně komunikovaná, což vedlo k pocitům zmatení, opuštěnosti a nejistoty. V důsledku této zkušenosti vznikla hlubší nedůvěra k dospělým osobám a dlouhodobá absence bezpečného vztahu, na který by se mohla spolehnout. Negativní dopady rozvodu se promítaly do celého období dospívání a přetrvávají i v dospělosti. Zkušenost s formální podporou byla participantkou popsána jako hluboce zraňující. Jediný kontakt se sociální pracovnící z OSPOD byl vnímán jako necitlivý, zaujatý a orientovaný spíše na dosažení rozhodnutí o střídavé péči než na potřeby dítěte. Participantka měla pocit, že její výpovědi byly dezinterpretovány tak, aby podpořily zvolenou formu péče, která pro ni byla zatěžující. Uvedla, že její emoce nebyly reflektovány, nebyla jí nabídnuta možnost otevřeného sdílení a její hlas nebyl brán vážně. Celkově se cítila redukována na zdroj informací, nikoliv vnímaná jako samostatná osobnost. Participantka opakovaně zdůraznila absenci důvěryhodného dospělého, na kterého by se mohla obrátit. V situaci nejasné komunikace a nejednoznačných sdělení se cítila osamocená a nucena plnit roli zprostředkovatele informací mezi rodiči.

Jako podpůrné prostředí vnímala školu a volnočasové aktivity, kde se mohla opřít o některé učitele a trenérku. Těmto osobám připisovala zásadní význam díky jejich stabilnímu zájmu a ochotě naslouchat.

Participant č.4.

Participant č. 4 prožil rozvod rodičů ve věku osmi let. V úvodu rozhovoru popsal značnou míru zmatku a nejistoty, které tehdy pociťoval, přičemž mu nebyl srozumitelně vysvětlen nejen samotný rozvod, ale ani důvody kontaktu se sociální pracovnící. K pochopení celé situace došlo až díky následné intervenci právě této pracovníce, která byla participantem hodnocena velmi pozitivně. Největší emoční dopad rozvodu byl zaznamenán v období rané adolescence, kdy si začal intenzivněji uvědomovat rozdíly mezi vlastní a „běžnou“ rodinnou situací vrstevníků. Participant opakovaně zdůraznil klíčovou roli sociální pracovníce, která mu poskytla jak informační zázemí, tak psychickou oporu. Její přístup byl hodnocen jako citlivý a přirozený, přičemž byla popsána jako osoba, která dokázala vstoupit do dětského světa a vytvořit bezpečné a důvěrné prostředí. Tento kontakt byl dlouhodobější a vnímaný jako výrazně přínosný. Zásadním tématem byla potřeba oboustranného kontaktu s rodiči. Po rozvodu došlo k výraznému odcizení od otce, se kterým se participant setkával pouze příležitostně. Tyto návštěvy vnímal jako odcizené, spojené s pocity smutku a nepatřičnosti, popisoval je spíše jako „návštěvy“ než jako setkání s blízkým člověkem. Tato ztráta kontaktu byla spojena s dlouhodobým narušením emoční rovnováhy a ovlivnila i formování vztahových vzorců do budoucna.

Participantka č.5.

Participantka prožila rozvod rodičů ve věku jedenácti let. Rozvodová situace byla vnímána jako zásadní životní zlom, který vyvolal silné emoční reakce, zejména pocity ztráty, nejistoty a úzkosti. Již před samotným rozchodem rodičů bylo vnímáno napětí v rodině a nejistota ohledně budoucnosti. Rozvod nebyl participantce srozumitelně komunikován, což vedlo ke vzniku strachu z neznámého, včetně obav z umístění do dětského domova nebo nejasných představ o roli soudu. Formální podpora zahrnovala kontakt s psychologem a sociální pracovnící. Návštěvy u dětského psychologa byly zpočátku vnímány velmi negativně a vyvolávaly silnou stresovou reakci. Zejména kvůli participantčině uzavřenosti a neochotě se s kýmkoli o daném tématu bavit.

Participantka by ocenila podpůrnější a méně direktivní přístup, umožňující vyjádření prostřednictvím alternativních způsobů (např. písemně či skrze zprostředkovatele). Důležitým ochranným faktorem byla podpora ze strany blízkých osob mimo jádro rodiny, přestože ani v tomto kontextu nebyla témata rozvodu přímo komunikována. Blízkost a zájem však pomáhaly participantce situaci zvládat.

Participant č.6.

Rozvod rodičů probíhal v době, kdy bylo participantovi 12 let. K ukončení manželství došlo v důsledku opakovaného domácího násilí ze strany otce vůči matce. Participant nebyl přímo fyzicky napaden, nicméně situace dlouhodobého napětí, strachu a ohrožení měla zásadní dopad na jeho psychický stav. V tomto kontextu došlo ke kontaktu se sociální pracovnící, která zprostředkovala následnou psychologickou péči a dále byla v kontaktu s matkou participanta. Vedle formální podpory sehráli významnou roli také prarodiče, kteří poskytovali stabilní a bezpečné zázemí. Zpětně participant hodnotil systém podpory jako funkční a přínosný, zejména díky rychlé reakci na krizovou situaci. Přesto však reflektoval určité nedostatky. Mezi ně patřila absence opakovaného kontaktu se sociální pracovnící, ocenil by možnost vícekrát si s někým promluvit ohledně průběhu rozvodového řízení a o tom, jaké budou další kroky. Nedostatek informací v něm vyvolávaly nejistotu.

Participant č.7.

Rozvod rodičů byl participantem vnímán jako emocionálně velmi náročné období, doprovázené pocitem zmatku, nejistoty a narušené stability. Rozvod probíhal ve dvou fázích – první fázi si nepamatuje, zatímco druhou si vybavuje detailně, včetně negativního dopadu na rodinné svátky, kdy například Vánoce zcela ztratily svůj tradiční ráz. Vyjadřoval přání, aby tato nepříjemná situace již skončila. V tomto období vnímal nedostatek rodičovské pozornosti, avšak pozitivně hodnotil angažovanost školy, která se díky matčině iniciativě aktivně zapojila a poskytla potřebnou podporu. Jednorázový kontakt se sociální pracovnící hodnotil participant pozitivně, pracovníce byla podle jeho slov empatická, respektovala jeho přání zůstat v péči matky a kladla důraz na jeho pohled. Důležitým faktorem byla také volba prostředí, rozhovor probíhal v dětském pokoji, což přispělo k pocitu důvěry a bezpečí. V rámci setkání mu byla stručně přiblížena situace kolem rozvodu a nabídnuta možnost psychologické pomoci, která však zůstala na dobrovolném základě a pracovníce do vztahů v rodině dále nezasahoval.

Za zásadní opěrný bod označil participant školu. Vztah s učiteli i školní psycholožkou vnímal jako velmi podpůrný. Psycholožka pro něj představovala důležitou osobu, se kterou mohl otevřeně mluvit, a tento vztah popsal jako formálně-neformální, osobní a dlouhodobý.

Participant č.8.

Participant prožíval rozvod rodičů v období adolescence, konkrétně mezi 13. a 16. rokem věku. Rozvod byl dlouhodobě očekáván a samotné rozhodnutí rodičů o ukončení společného soužití bylo oznámeno již ve třinácti letech. Rozvod jako právní akt následoval až o tři roky později, což participant vnímal jako období určité stabilizace. Díky tomu měl dostatek času na pochopení a postupné přijetí situace. Z výpovědi vyplynulo, že komunikace mezi rodiči a dítětem byla otevřená a věcná. Dítě bylo informováno o důvodech rozpadu vztahu a o dalším uspořádání péče. Participant oceňoval, že mu rodiče poskytli prostor pro porozumění změnám a že byl do situace aktivně zapojen prostřednictvím sdílení informací. Kontakt se sociálním pracovníkem byl popisován jako jednorázový a převážně formální. Účelem setkání bylo potvrzení, že participant souhlasí s péčí u matky a je s dohodou rodičů obeznámen.

Participantka č.9.

Participantka prožila rozvod rodičů ve věku 12 let. Rodinná situace byla popsána jako vysoce konfliktní mezi rodiči docházelo k častým hádkám, během nichž byla participantka opakovaně zatahována do jejich sporů. Tato atmosféra měla negativní dopad na její psychický i fyzický stav. V důsledku dlouhodobého napětí se objevily psychosomatické potíže, poruchy spánku a výrazné zhoršení školního prospěchu. Na podnět školy byla do případu zapojena sociální pracovnice z OSPOD, která rodině doporučila zahájit rodinnou terapii. Ta probíhala ještě před samotným rozvodem a účastnili se jí oba rodiče i participantka. Terapeutická sezení vedl sociální pracovník s psychoterapeutickým výcvikem. Zpočátku participantka přistupovala k terapii s nejistotou a obavami, avšak postupně došlo k vytvoření důvěry a otevřenější atmosféry. Během setkání jí bylo opakovaně potvrzováno, že není viníkem konfliktů mezi rodiči, a byla jí poskytnuta možnost vyjádřit své pocity a potřeby v bezpečném prostoru.

5.6. Výzkumná zjištění

Na základě provedené analýzy rozhovorů s mladými participanty, kteří prošli rozvodem rodičů, bylo možné identifikovat několik klíčových témat a odpovědět na výzkumné otázky. Tato syntéza shrnuje poznatky o tom, jaké jsou potřeby dětí v rámci rozvodového řízení, jak hodnotí poskytnutou podporu, kde jsou její nedostatky, jaký význam měla formální pomoc. Dále jsou nastíněny doporučení pro zlepšení sociální práce a podpůrných služeb.

Potřeby

Z výpovědí participantů jednoznačně vyplývá, že v období rozvodu svých rodičů nejvíce potřebovali pocit bezpečí, stabilitu a možnost být zapojeni do komunikace. Opakovaně zdůrazňovali, že toužili být slyšeni a respektováni jako samostatné osobnosti, které situaci intenzivně prožívají. Zároveň si přáli, aby s nimi dospělí mluvili otevřeně – aby jim vysvětlili, proč k rozvodu dochází a co jednotlivé změny v rodině znamenají.

Významnou roli hrála také potřeba emoční opory, a to jak ze strany blízkých osob, tak od odborníků. V mnoha případech však tato potřeba zůstávala nenaplněná. Participantů často popisovali, že se cítili být upozaděni, manipulováni nebo zatahováni do konfliktů mezi rodiči. Mnozí z nich byli opakovaně svědky hádek, na které vzpomínají s nelibostí a pocitem bezmoci. V těchto situacích jim chyběla důvěryhodná dospělá osoba, která by jim pomohla porozumět tomu, co se děje, a podpořila je při zvládnání intenzivních emocí.

Tyto zkušenosti potvrzují i zjištění Langmeiera a Krejčířové (2006), kteří upozorňují na to, že rozvod představuje pro dítě krizovou životní událost, jejíž zvládnutí je silně ovlivněno kvalitou podpory poskytované okolím.

Na základě výpovědí respondentů lze konstatovat, že děti v situaci rozvodu rodičů vykazují specifické psychické a emoční potřeby, které dospělí často přehlížejí. Kromě potřeby bezpečí a stability, které jsou v důsledku rozpadu rodinného systému výrazně narušeny, děti potřebují především předvídatelnost v každodenním životě, klidné prostředí a přítomnost důvěryhodné osoby, na niž se mohou obrátit.

Tyto potřeby shrnuje i následující výpověď: „*Během rozvodu pro mě bylo nejasné naprosto vše. Rodiče se separovali v mých 11 letech a teprve teď ve 25 letech začínám trochu chápat, co vše se během mnoha let soudů mezi rodiči odehrálo. Kdyby ke mně rodiče a další dospělí v té době přistupovali více otevřeně, ulevilo by mi to určitě částečně od obrovského pocitu nejistoty, se kterým bojuji dodnes.*“ (P3, žena, rozvod rodičů v 11 letech)

Za zásadní byla označována také potřeba být respektován jako samostatná osobnost, nikoli jako pasivní objekt sporu. Participanti vyjadřovali, že si přáli být vtaženi do komunikace a rozumět tomu, co se v rodině děje. Očekávali, že s nimi dospělí, zejména rodiče, budou mluvit otevřeně a citlivě, a že jim vysvětlí důvody rozvodu a souvisejících změn. Jak uvedla jedna z participantek: „*Řekla bych, že mi nejvíce chybělo vysvětlení, co nastane. Důraz kladu na fakt, že by to rodiče měli dětem předat jednotně a s chladnou hlavou. Tj. bez konfliktů před dětma. Dále je to ujištění, že v rámci vztahu rodič-dítě se nic nemění.*“ (P2, žena, rozvod rodičů na přelomu 6 a 7 let)

Participanti také hovořili o potřebě emoční opory, a to jak ze strany blízkých osob, tak i odborníků. Participanti často postrádaly někoho, kdo by jim pomohl zvládat jejich pocity, porozumět situaci a ujistil je, že nejsou odpovědné za rozpad rodiny. „*Zpětně to vnímám tak, že od rodiny by bylo lepší, kdyby z toho nedělali tabu, nebáli se tématu dotknout. Zeptat se, co bych vlastně potřebovala. Pamatuji si podporu hlavně od prarodičů na straně mamky. I tak se báli o tom mluvit napřímo, nikdy se 'to' vlastně neprobíralo, ale věděla jsem nějak vnitřně, že mě podporují,*“ popsala jedna z participantek (P5, žena, rozvod rodičů v 11 letech).

Z výpovědí je zřejmé, že děti v období rozvodu potřebují nejen stabilitu a bezpečí, ale především respektující přístup, emoční porozumění a jasnou komunikaci. Tyto poznatky korespondují s odbornou literaturou, podle níž je rozvod pro dítě krizovou životní událostí, jejíž zvládnutí je výrazně ovlivněno kvalitou podpory okolí (Langmeier, Krejčířová, 2006). Nedostatek této podpory může vést k dlouhodobým psychickým důsledkům a zhoršení vztahů v rodině i mimo ni.

Získaná podpora

Při analýze dat byla identifikována četná slepá místa v podpoře dětí během rozvodu. Klíčovým zjištěním je, že se v mnoha případech zapomíná na subjektivní prožívání dítěte, které je ponecháno bez dostatečné podpory. Sociální pracovníci se často zaměřují na technickou stránku rozvodu jako je péče, výživné a úprava styku, ale nezohledňují emoční dimenzi.

Z výpovědí participantů vyplynulo, že přibližně polovina z nich neměla v rámci rozvodového řízení zkušenost s nabídkou psychologické pomoci ze strany sociálního pracovníka. Tato absence podpory byla vnímána jako nedostatečná, zejména s ohledem na náročnost situace, kterou participanté museli zvládat. Někteří z participantů dále reflektovali potřebu kontinuální podpory i po ukončení samotného rozvodového řízení, kdy docházelo k novým a zátěžovým změnám v jejich životě. Mezi tyto situace patřilo zejména časté střídání prostředí, adaptace na novou rodinnou situaci jednoho z rodičů či prožívání nepřítomnosti rodiče, u něhož nebyly děti svěřeny do péče. Participanté v těchto souvislostech zdůrazňovali potřebu stabilní a dlouhodobé profesionální podpory, která by jim pomohla lépe se orientovat a vyrovnávat se s těmito změnami. Z rozhovorů vyplynulo, že mnozí participanté nevnímali sami sebe jako aktivní účastníky rozvodového procesu, nýbrž spíše jako pasivní objekty rozhodování dospělých, které byly přemístovány mezi rodiči na základě soudních usnesení či dohod dospělých bez jejich většího zapojení. V některých případech byly jejich potřeby opomíjeny i v rámci soudního řízení nebo odborných šetření. Taková situace v dětech vyvolávala pocity bezmoci, izolace a ztráty důvěry ve svět dospělých. Jak uvádějí Matějček a Dytrych (2002), při absenci citlivého přístupu ze strany okolí se může rozvod stát pro dítě zraňujícím a dlouhodobě zatěžujícím zážitkem.

Z analýzy rozhovorů vyplynulo, že jako nejvíce přínosná byla vnímána neformální podpora, zejména ze strany blízkých osob prarodičů, sourozenců a přátel. Tito jednotlivci byli participanté vnímáni jako důvěryhodné, emocionálně blízké osoby, které byly schopny nabídnout bezpečný prostor pro sdílení emocí a prožitků. Významnou roli sehrálo také školní prostředí, kde byli někteří pedagogové včas informováni rodiči o probíhající rodinné situaci. Díky této informovanosti byla ze strany některých učitelů poskytnuta dětem podpora, a v jednom případě byl navázán i kontakt se školním psychologem, který sehrál pozitivní roli v procesu zvládnutí rozvodové situace. Za důležitý zdroj podpory byly dále označeny také různé edukativní webové stránky věnované tématu rozvodu a online chatové poradny provozované linkami důvěry, které umožnily anonymní a okamžité sdílení obtíží. Formální pomoc byla ze strany participantů hodnocena rozporuplně. V případech, kdy byl zaznamenán necitlivý přístup pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) či chybějící terapeutické zázemí, byla tato forma podpory vnímána jako nedostatečná až zatěžující. Naopak v situacích, kdy se odborná pomoc vyznačovala empatickým přístupem, zejména při prvním kontaktu, nebo byla nabídnuta možnost rodinné terapie či psychologického poradenství, byla formální podpora hodnocena velmi pozitivně.

Klíčovým aspektem se jevila být kvalita vztahu mezi dítětem a odborníkem, která byla určována schopností odborníka naslouchat, nehodnotit, projevit empatii a respektovat individuální potřeby dítěte. Důležitým zjištěním je, že tam, kde byla pomoc dostupná a funkční, účastníci uváděli, že jim umožnila lépe porozumět situaci, zvládnout emoce a zlepšit komunikaci s rodiči. V jednom z případů nebyla odborná pomoc ze strany sociálního pracovníka ani psychologa vnímána jako efektivní, a to z důvodu výrazné uzavřenosti účastnice a jejího odmítavého postoje k otevřenému sdílení zkušeností spojených s rozvodem rodičů i když dle jejích slov se sociální pracovníce a psycholog snažili jí pomoci.

Neformální

V rámci výpovědí účastníků byly identifikovány dva hlavní typy podpory, které účastníci v souvislosti s rozvodem rodičů obdrželi, a to podpora neformální a formální. Z analýzy rozhovorů vyplynulo, že za nejvíce přínosnou byla většinou označena podpora neformálního charakteru, poskytovaná blízkými osobami, mezi které patřili především prarodiče, sourozenci a přátelé. Tito lidé byli účastníky vnímáni jako důvěryhodní a emocionálně dostupní, schopní vytvořit bezpečné prostředí pro sdílení pocitů a zvládnání těžkých situací. Důležitým zdrojem neformální formy pomoci byly také zájmové kroužky: *„Během rozvodu jsem přežívala psychicky díky mé lásce k jezdeckví. Na otcův popud, paní sociální pracovníce u soudu uvedla, že nevidí důvod, proč bych měla mít tak drahé hobby, aby otec nemusel přispívat tolik matce na mé výživné.“* (P3, žena, rozvod rodičů v 11 letech).

U některých účastníků sehrálo důležitou roli rovněž školní prostředí, kde byli vybraní pedagogové informováni o rozvodové situaci a dokázali dětem nabídnout vstřícný a podpůrný přístup. *„Největší podporu jsem cítil od mých učitelů, a to i díky mámě, která oznámila vedení školy, že to mám doma momentálně těžší.“* (P7, muž, rozvod rodičů v 11 letech).

Někteří participanti zažívali také pozitivní formy zvládnání rozvodu od svých rodičů, především pokud se rodičům podařilo zachovat vzájemný respekt a kontinuitu v péči o dítě: „Myslím, že to, co jsem potřebovala, jsem dostala. Možná jenom více komunikovat a pojmenovávat věci skutečným jménem za včas (např. skutečnost, že se opravdu jedná o rozvod a netabuizovat). Pro mě se ale v tom životě nic nezměnilo. Rodiče jsem vidala, jak často jsem chtěla. Škola mi zůstala stejná. Oba rodiče docházeli na školní akce apod., což vlastně trvá dodnes (např. všichni byli na mých promoci). Když jsem byla nemocná, tak spolu za mnou chodili do nemocnice, a to bylo pro mě nejdůležitější. To, že se dokázali domluvit a spojit se v době, kdy jsem je potřebovala,“ (P1, žena, rozvod rodičů ve 14 letech).

Naopak negativní zkušeností byla zejména absence jednoho z rodičů či rodičovská manipulace. „Chyběl mi druhý rodič, prostě se odstěhoval a zmizel z mého života a pak se jednou za čas objevil a vzal si mě k sobě na víkend k jeho nové rodině. To ve mně vytvořilo nezdravý vztah k oběma rodičům. Jednoho jsem neměl vůbec a jeho absence ve mně vyvolávala nějakou touhu po jeho přítomnosti, a zároveň jsem si nevážil nadměrné lásky svého druhého rodiče, který se mi snažil absenci rodiče kompenzovat.“ Uvedl jeden z účastníků (P4, muž, rozvod rodičů v 6 letech). „Největší problém rozvodu mých rodičů byl, že se ke mně chovali jako bych byla nějaký tajný špión druhé strany a oba mi vyčítali, že jsem příliš podobná druhému rodiči. Proto jsem měla problém najít si „spojence“, někoho, na koho bych se mohla skutečně spolehnout, že mi nelže a nic mu na mě neustále nevadí.“ (P3, žena, rozvod rodičů v 11 letech)

Za důležitý a dostupný zdroj podpory byly rovněž označeny edukativní webové stránky věnované problematice rozvodu a online poradenské chaty, provozované linkami důvěry. Tyto platformy umožňovaly anonymní, rychlé a bezpečné sdílení obtíží, což bylo zvláště oceňováno v případech, kdy dítě nemělo ve svém okolí dospělou osobu, na kterou by se mohlo s důvěrou obrátit.

Formální

Zkušenosti účastníků ukazují, že formální pomoc má významný potenciál, pokud je poskytnuta včas, citlivě a kontinuálně. Dětem může přinést nejen emocionální úlevu, ale také nástroje pro zvládnání stresu, podporu při orientaci v nové životní situaci a zkušenost, že jejich hlas má váhu. Participanti, kteří hodnotili svou zkušenost s profesionální pomocí pozitivně, oceňovali především možnost sdílení s nezávislou osobou, která situaci neposuzuje, ale poskytuje podporu při jejím pochopení a zvládnání.

Formální pomoc, ať již ze strany sociálních pracovníků či psychologů, může sehrávat klíčovou roli při zprostředkování porozumění mezi dítětem a rodiči, posilování emoční odolnosti dítěte a prevenci případných psychických obtíží v budoucnosti. Z výpovědí participantů nicméně vyplynulo, že zkušenosti s odbornou pomocí byly značně individuální a rozdílné. Někteří participanté uvedli, že pro ně bylo snazší hovořit se sociálním pracovníkem, jelikož vnímali tento kontakt jako méně formální. Uvedli, že při představě návštěvy psychologa měli obavy, že to značí závažný problém, který „je třeba řešit“, což v nich vyvolávalo úzkost. Jiní participanté naopak popisovali negativní zkušenost se sociálním pracovníkem, zaznívala kritika nedostatku empatie, vnímání nátlaku a pocit úlevy, že s daným pracovníkem již nemusí být dále v kontaktu. V těchto případech byla upřednostňována pomoc ze strany psychologa, který byl vnímán jako více citlivý a respektující. Dále bylo několika participanty uvedeno, že měli potíže hovořit s odborníky otevřeně o některých skutečnostech souvisejících s rodiči, neboť se obávali, že by se sdělené informace mohly k rodičům zpětně dostat. Tento strach z narušení důvěrnosti komunikace mohl snižovat ochotu dětí otevřeně sdílet své potřeby a prožitky.

Formální podpora byla vnímána spíše rozporuplně. V případech, kdy byl zaznamenán necitlivý nebo odtahitý přístup pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), případně když chybělo odpovídající terapeutické zázemí, byla tato forma pomoci označena jako nedostatečná, či dokonce zatěžující. *„Jedna z klíčových otázek zněla: „Koho máte radši – maminku nebo tatínka?“ Ačkoliv sociální pracovníce chápala mou neochotu odpovědět na tuto otázku (na kterou jsem sama neznala odpověď), rozhovor neskončil, dokud jsem si nevybrala.“* (P2, žena, rozvod rodičů na přelomu 6 a 7 let) *„Moje sociální pracovníce navíc neměla dle mého názoru nikdy v zájmu mě, ale spíše její přátelství s manželkou zaměstnance mého otce.“* (P3, žena, rozvod rodičů v 11 letech)

Naopak v případech, kdy byla odborná pomoc poskytována s empatií, včasností a s ohledem na individuální potřeby dítěte, byla ze strany participantů hodnocena výrazně pozitivně. Klíčovým prvkem účinnosti této podpory se ukázala být kvalita vztahu mezi dítětem a odborníkem, přičemž byly oceňovány zejména schopnosti aktivního naslouchání, nehodnotícího postoje, projevení zájmu a vytváření důvěrného a bezpečného prostředí. V situacích, kdy bylo možné navázat takovýto podpůrný vztah, bylo podle výpovědí respondentů umožněno lepší porozumění probíhajícím událostem, efektivnější zvládnání emocí a zlepšení komunikace v rámci rodinného systému.

V některých případech byla odborná podpora ze strany sociálního pracovníka vnímána příznivěji než pomoc psychologická, a to především z důvodu méně formální atmosféry setkání. Jak uvedl jeden z respondentů: „*Schůzky se sociální pracovníci pro mě byly příjemnější v tom smyslu, že to nebylo tak formální jako u psycholožky. Ta ve mně vzbuzovala jen pocit, že se děje něco špatného a natolik závažného, že je potřeba psycholog.*“ (P4, muž, rozvod rodičů v 8 letech). Tento výpovědní vzorek poukazuje na význam formy i stylu komunikace v rámci profesionální pomoci, méně formální přístup může napomoci větší otevřenosti dítěte a snížit úzkost spojenou s představou „vyšetřování“ situace.

Byly však zaznamenány i situace, kdy odborná pomoc nebyla vnímána jako efektivní. V jednom případě bylo uvedeno, že navzdory snaze sociální pracovnice a psychologa nebyla podpora participantkou přijata, a to z důvodu její výrazné uzavřenosti a odmítání otevřeně sdílet své prožitky. „*S psycholožkou jako takovou jsem problém neměla, jen tím, že o tom všem budu muset mluvit. Mamka mi pak musela lhát, aby mě k psycholožce dostala, např. že vlastně jedeme někam jinam (ke známým). Pak zaparkovala před ordinací, a to už nebylo úniku. V tu chvíli mi nepřišlo užitečné nic. Po několika měsících se zlepšil můj postoj k dětské psycholožce, ale nenazvala bych to tehdy užitečným.*“ (P5, žena, rozvod rodičů v 11 letech). Tento případ poukazuje na význam vnitřní připravenosti dítěte přijímat pomoc i na nutnost volby přístupů, které odpovídají konkrétní vývojové fázi a psychickému nastavení dítěte.

V jednom případě byl navázán i kontakt se školním psychologem, jenž byl hodnocen jako pozitivní a nápomocný v procesu adaptace na změny v rodině. Školní psycholožka byla participantem hodnocena jako efektivní forma podpory, a to zejména díky úzké spolupráci s pedagogickým sborem a schopnosti navázat vztah, který byl charakterizován jako „formálně neformální“. Tento přístup napomohl vytvoření důvěry, což umožnilo otevřenější sdílení emocí a prožívání celé situace. Participant pozitivně reflektoval tuto zkušenost slovy: „*A také od školní psycholožky, s kterou jsme se stýkal pravidelně, obecně škola byla pro mě v období rozvodu velmi podporující prostředí.*“ (P7, muž rozvod rodičů v 11 letech)

Zkušenosti participantů ukazují, že formální pomoc má potenciál sehrát významnou roli, pokud je poskytována včas, citlivě a kontinuálně. Dětem může nabídnout nejen emocionální oporu, ale i praktické nástroje pro zvládnání náročné situace, posílení emoční odolnosti a zprostředkování porozumění mezi dítětem a rodiči. Jako klíčový byl označen prostor pro bezpečné sdílení s nezávislou osobou, která situaci neposuzuje, ale pomáhá ji zpracovat.

V některých případech byla sociální pracovnice vnímána jako přístupnější než psycholog, například z důvodu menší formálnosti interakce. Naopak jiní participanti popisovali zkušenost se sociálním pracovníkem jako negativní, byla zaznamenána kritika nedostatku empatie, vnímání nátlaku či pocit úlevy, že další kontakt již nebyl nutný. *„Bylo to v rámci OSPODu. Byl to jeden z mých nejhorších zážitků v životě. Nepamatuji si přesný důvod kontaktu, bylo mi řečeno, že se rozhovoru musí zúčastnit všechny děti, kterým se rozvádí rodiče. Pamatuji si, ale že na mě neustále křičela a tvrdila, že mi ta situace nemůže být jedno. Říkala mi, jak se mám cítit a nedokázala chápat mé skutečné emoce.“* (P1, žena, rozvod rodičů ve 14 letech) V těchto případech byla upřednostněna pomoc psychologa, jenž byl vnímán jako citlivější a více respektující individuální potřeby dítěte. *„Přístup jediné sociální pracovnice, se kterou si pamatuji interakce, hodnotím velmi negativně, protože jsem se cítila nekomfortně při našem rozhovoru, a protože z informací, které jsem si v dospělosti přečetla v záznamu ze soudních řízení jsem zjistila, že se pravidelně nezastávala mých zájmů a upřednostnila ty mého otce.“* (P3, žena, rozvod v 11 letech)

Někteří respondenti dále uvedli, že měli potíže otevřeně hovořit s odborníky o některých skutečnostech týkajících se jejich rodičů, protože se obávali, že sdělené informace by se mohly zpětně dostat k rodičům. Tento strach z narušení důvěrnosti mohl snižovat ochotu dětí sdílet své potřeby, pocity a prožitky, a tím omezovat efektivitu celé podpůrné intervence. *„Způsob, kterým navedla mé odpovědi mi navíc udělal problémy u matky.“*

Návrhy řešení ze strany participantek a participantů

Na otázku, co by se v rámci zaměření sociálních služeb dalo ještě dělat, participanti často uváděli následující návrhy:

- Spolupráce sociálního pracovníka a psychologa – u rozhovoru soc. pracovníka s dítětem by měl být i psycholog, kvůli kontrole dostatečné empatie pracovníka
- Zajištění kontinuity pomoci – ne jednorázové vyšetření, ale dlouhodobé doprovázení
- Zlepšení komunikace mezi institucemi (OSPOD, škola, psycholog, právník, soud)
- Větší důraz na školní prostředí – jako místo řešení potíží a poskytování podpory
- Rozvoj anonymního online poradenství pro děti a dospívající
- Větší empatie ze strany sociálních pracovníků vůči dítěti

Zároveň byla zmiňována potřeba vzdělávání sociálních pracovníků v oblasti dětské psychologie a komunikace s dětmi v zátěžových situacích.

Na základě výpovědí respondentů bylo možné identifikovat několik klíčových oblastí, jejichž zohlednění by mohlo přispět ke zkvalitnění podpory dětí procházejících rozvodem rodičů. Mezi nejčastěji zmiňované požadavky patřila potřeba stabilní a emocionálně bezpečné opory ze strany profesionálů, důslednější a promyšlené zapojování dítěte do rozhodovacích procesů a celkový přístup, jenž by více reflektoval individualitu, emocionální prožívání a vývojovou úroveň konkrétního dítěte. Jak uvedla jedna z účastnic výzkumu: „*Každé dítě má jiné potřeby, takže poznat tyto potřeby, pokusit se jim porozumět a pracovat na nich.*“ (P2, žena, rozvod rodičů na přelomu 6. a 7. roku života).

Opakovaně byla zdůrazňována nutnost citlivější komunikace ze strany pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), a to zejména v počátečních fázích rozvodového procesu, kdy je dítě obzvláště zranitelné a citlivé na způsob, jakým s ním dospělí jednají. Respondenti zdůrazňovali, že způsob vedení rozhovorů a schopnost vytvořit důvěryhodné prostředí mohou zásadním způsobem ovlivnit ochotu dítěte sdílet své pocity a obavy. Nedostatek empatie, nátlakový přístup nebo formální jazyk ze strany pracovníků bývaly vnímány jako faktory, které vedly k uzavření se dítěte a odmítnutí spolupráce. Zazníval také význam důvěry a její budování v čase: „*Dlouhodobější kontakt hrál pro mě vždy klíčovou roli, protože si takový člověk musel nejprve získat mou důvěru.*“ (P3, žena, rozvod rodičů v 11 letech).

Významným požadavkem byla rovněž kontinuita podpory, místo jednorázových zásahů byla opakovaně vyjadřována potřeba dlouhodobého provázení dítěte v průběhu celé rozvodové situace, a to s ohledem na proměnlivost jeho potřeb v čase. Bylo poukazováno na to, že dopady rozvodu se mohou plně projevit až se zpožděním, například při změně bydliště, nové partnerské konstelaci rodičů nebo v době puberty.

Respondenty byla dále doporučována systematictější a efektivnější spolupráce mezi klíčovými aktéry, tedy mezi sociálními pracovníky, psychology, školami, právníky a soudy. Bylo navrhováno, aby se na rozhovorech s dítětem podíleli současně sociální pracovník a psycholog, což by podle participantů mohlo zvýšit citlivost k emočním potřebám dítěte, zmírnit jeho úzkost a přispět ke koordinovanějšímu a etičtějšímu přístupu k celé situaci.

Jak uvedla jedna z respondentek: „*Myslím si, že nejlepší by bylo, kdyby sociální pracovník spolupracoval s právníkem a psychologem. Myslím si, že toto by zajistilo, že skupina se bude navzájem více motivovat k dobrému a poctivému výkonu.*“ (P3, žena, rozvod v 11 letech).

Za důležitou oblast byla opakovaně označena i role školy, která byla v některých případech vnímána jako zásadní opěrný bod v období rodinné krize. Školní prostředí může sloužit nejen jako prostor pro včasné rozpoznání psychických a sociálních obtíží, ale také jako místo, kde může být iniciována první linie podpory, ať už prostřednictvím pedagogů, školního psychologa nebo dalších podpůrných pracovníků. Význam učitelské role byl potvrzen i výpověďmi respondentů: „*Na mě měli vždy obrovský efekt učitelé, kterým na svých žácích upřímně záleželo, a tak mi tímto trochu nahrazovali stabilitu a klid, které jsem doma celou pubertu neměla. Mého třídního učitele na gymnáziu jsem rozhodně vnímala jako otcovskou figuru.*“ (P3, žena, rozvod rodičů v 11 letech).

Současně byla oceňována i dostupnost anonymního online poradenství, které bylo některými respondenty vnímáno jako bezpečný a nehodnotící prostor pro sdílení v období zvýšeného stresu a emoční nestability. Internetové poradny a chatové linky důvěry byly označovány za efektivní nástroj pro první kontakt s odbornou pomocí, zvláště pro děti, které se obávaly osobního setkání nebo měly potíže s důvěrou k autoritám. „*Dlouhodobě sleduji blog, který se jmenuje „Děti jsou taky lidi“. Myslím si, že je důležité, aby tuto myšlenku brali odborníci v potaz a chápali, že děti nejsou zcela hloupé a bez názoru.*“ (P3, žena, rozvod rodičů v 11 letech) „*Když toho bylo na mě hodně a hledal jsem si nějaké informace ohledně rozvodu na internetu objevil jsem online poradnu.*“ (P6, muž, rozvod rodičů v 11 letech)

Z výpovědí vyplynulo také doporučení ke zlepšení odborné přípravy pracovníků OSPOD, zejména v oblasti vývojové psychologie a komunikace s dětmi v krizových situacích. Někteří respondenti upozorňovali na nedostatek empatie, nevhodně zvolený jazyk či nejasný způsob vedení rozhovoru, který v nich vzbuzoval nejistotu a nepřispíval ke vzniku důvěry. Včasná, citlivá a kompetentní intervence byla považována za klíčovou pro minimalizaci negativních dopadů rozvodu na psychický vývoj dítěte, posílení jeho emoční odolnosti a podporu jeho schopnosti adaptovat se na novou životní realitu.

Jako důležitá se také z výpovědí jeví podpora po rozvodovém řízení, která by pomohla participantům se změnami jako je střídání prostředí, zvykání si na nové členy rodiny, nebo rozdílné styly výchovy. *„Během samotného rozvodu se nám dostávalo dostatečné podpory zejména od rodiny, avšak po dokončení rozvodového řízení bych zpětně ocenila častější zájem od rodičů, zda nám vyhovuje aktuální nastavení (střídavá péče, odlišná výchova) a případně jej poupravit tak, aby lépe odpovídalo aktuálním potřebám.“* (P2, žena, rozvod rodičů na přelomu 6 a 7 let)

6. Diskuse

Cílem výzkumu bylo zjistit, jak lidé vnímali formální podporu v době rozvodu svých rodičů. Analýza přinesla identifikaci 3 hlavních potřeb a poznání vnímání podpory ze strany soc pracovníků. Z provedeného výzkumu vyplynulo, že děti rozvádějících se rodičů vnímají profesionální pomoc spíše jako nedostatečnou, technicistní a málo citlivou k jejich emocionálním potřebám. Participanti popisovali negativní zkušenosti s pracovníky OSPOD, které charakterizovali jako necitlivé, povrchní a zaměřené spíše na rodiče než na samotné dítě. Někteří participanti však zmiňovali i pozitivní zkušenost s psychologickou podporou či školními odborníky – zejména tam, kde byl přítomen respektující a empatický přístup. Zásadním zdrojem pomoci se však ukázala být především neformální podpora – rodina, vrstevníci a v některých případech i online poradenství. Děti často samy nevěděly, na koho se obrátit, nebo měly pocit, že jim nikdo skutečně nenaslouchá.

Tyto výsledky jsou v souladu s předchozími zjištěními odborné literatury, která opakovaně poukazuje na to, že dítě bývá v rozvodovém řízení často vnímáno jako objekt rozhodnutí, nikoliv jako aktivní účastník s vlastními potřebami a názory (Matoušek, 2003; Špaňhelová, 2010; Smith, 2004). Podle Langmeiera a Krejčířové (2006) představuje rozvod pro dítě krizovou životní situaci, která má vliv na jeho emocionální stabilitu i vývoj. Z výpovědí participantů vyplývá, že právě tato krizová dimenze není odborníky dostatečně reflektována. Hartl (in Černá, 2001) upozorňuje na to, že důležitým aspektem účinné podpory je nejen poskytnutí informací, ale i vytvoření bezpečného prostoru pro vyjádření emocí. Tam, kde toto bylo přítomno, hodnotili participanti pomoc pozitivně.

Zjištěné nedostatky v přístupu sociálních pracovníků a nejednotnost poskytované pomoci souhlasí s kritikou systému ze strany Matouška a Pazlarové (2010), kteří poukazují na nedostatečnou mezioborovou spolupráci a formálnost přístupů. Na druhou stranu, v některých výpovědích bylo zaznamenáno, že profesionálové nabídli podporu odpovídající potřebám dítěte to lze spojit s doporučeními Krause (2008) a Nováka (2012), kteří upozorňují na potřebu individualizovaného a dlouhodobějšího doprovázení dětí během rozvodu rodičů. Vzhledem k tomu, že většina participantů zažívala rozvod v období adolescence, nelze přehlédnout ani vývojový aspekt situace – adolescenti mohou mít větší potřebu autonomie a zároveň vyšší nároky na kvalitu vztahů (Langmeier & Kňourková in Výrost, 1998), což může ovlivnit jejich hodnocení kvality podpory.

V případech, kdy byly zjištěny nesoulady s předchozími studiiemi – například v oblasti vnímání činnosti orgánu sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) – lze tyto rozdíly interpretovat jako důsledek specifických individuálních zkušeností jednotlivých participantů. Zatímco odborná literatura často popisuje OSPOD jako klíčového aktéra v poskytování podpory dětem v krizových životních situacích (např. Matoušek, 2010; Špaňhelová, 2010), výsledky tohoto výzkumu ukazují, že tato instituce je samotnými dětmi často vnímána negativně. OSPOD byl participanty popisován jako málo empatický, neosobní a zaměřený především na formální aspekty řízení, nikoli na poskytování emocionální opory. Tento rozpor může být způsoben jednak individuálním přístupem jednotlivých pracovníků a jejich stylem komunikace, jednak nedostatečnou informovaností dětí o roli OSPOD a možnostech, které tato instituce nabízí. Výsledky výzkumu naznačují, že podpůrná funkce této instituce není v praxi vždy naplňována v souladu s jejím deklarovaným posláním. Na základě těchto zjištění by bylo vhodné zvážit užší mezioborovou spolupráci, zejména mezi sociálními pracovníky a dětskými psychology, která by mohla přispět ke zvýšení míry empatie v přístupu k dětem a zmírnění případného psychického tlaku, jemuž mohou být děti vystaveny.

Výzkum vykazuje rovněž určitá metodologická omezení. Prvním limitem je velikost a nehomogenita výběrového souboru, který tvořili participanté ve věku 21 až 25 let, převážně pocházející ze střední sociální vrstvy. Každý z participantů měl odlišnou individuální zkušenost s rozvodovou situací. Další omezení představuje retrospektivní charakter dat participanté reflektovali své zkušenosti s odstupem času, což mohlo mít vliv na přesnost a emocionální zabarvení jejich vzpomínek. S ohledem na použití kvalitativní výzkumné metody není možné výsledky zobecnit na celou populaci dětí, jejichž rodiče prošli rozvodem.

Mezi silné stránky výzkumu lze naopak zařadit jeho hloubkový charakter a důraz na dětskou perspektivu, která umožnila lépe porozumět individuálním prožitkům a potřebám participantů. Tato perspektiva zároveň poskytla prostor k reflexi, zda a jak konkrétní formy podpory přispěly k jejich zvládnutí rozvodové situace, případně co jim v daném období chybělo. Za další přínos lze považovat využití polostrukturovaných rozhovorů, jež participantům nabídly dostatek prostoru pro sdílení osobních zkušeností a výzkumníci umožnily interpretaci výpovědí v kontextu širších psychosociálních souvislostí.

7. Závěr

Předkládaný výzkum přinesl důležité poznatky do oblasti zkoumání profesionální podpory dětí rozvádějících se rodičů z jejich vlastní perspektivy. Přínos práce spočívá zejména v důrazu na subjektivní zkušenosti dětí, které bývají v odborném diskurzu i praxi často opomíjeny. Výsledky výzkumu rozšiřují dosavadní poznání o tom, jak děti vnímají roli profesionálů v krizové rodinné situaci, a zároveň poukazují na nesoulad mezi teoretickým ukotvením institucionální pomoci a její reálnou podobou, jak ji popisují účastníci.

Nejdůležitější závěry výzkumu ukazují, že profesionální pomoc byla dětmi často hodnocena jako formální, málo citlivá a zaměřená spíše na rodiče než na dítě samotné. Obzvláště negativně byla vnímána zkušenost s pracovníky OSPOD, kteří byli popisováni jako neosobní a málo empatictí. Naopak pozitivně byly hodnoceny situace, kdy profesionálové zejména psychologové nebo pedagogičtí pracovníci projevili individuální přístup a vytvořili bezpečné prostředí pro sdílení emocí. Podstatnou roli hrála také neformální podpora, především ze strany rodiny a vrstevníků. Výzkum tak potvrdil, že emocionální dostupnost a kvalita mezilidského kontaktu jsou zásadními faktory efektivní pomoci.

Výzkumný cíl, jímž bylo zhodnotit funkčnost profesionální podpory dětí rozvádějících se rodičů z jejich perspektivy, byl naplněn. Získané poznatky mohou být využity pro zlepšení přístupů sociálních pracovníků, psychologů či školních odborníků, a mohou sloužit jako podnět pro rozvoj mezioborové spolupráce zaměřené na vyšší citlivost k dětským potřebám v kontextu rozvodu.

Budoucí výzkum by se mohl zaměřit na porovnání zkušeností dětí z různých věkových kategorií nebo sociokulturních prostředí, stejně jako na sledování změn vnímání profesionální podpory v delším časovém horizontu. Za přínosné by rovněž bylo zapojit do výzkumu také perspektivu rodičů a odborníků, čímž by bylo možné komplexněji porozumět procesům podpory a jejím případným slabinám.

Doporučení pro praxi

Na základě zjištění této práce se jako podstatné ukazuje posílení spolupráce mezi pracovníky OSPOD a školními či klinickými psychology, s cílem zajistit systematictější psychologickou podporu dětem v období rozvodu rodičů.

Ačkoli je zřejmé, že tato provázanost může být v praxi komplikovaná především z kapacitních a personálních důvodů, zvýšení dostupnosti odborné psychologické pomoci by mohlo významně přispět ke komplexnějšímu naplňování emocionálních potřeb dítěte a ke zvýšení míry empatie v přístupu pracovníků.

Zároveň vidím jako důležité reflektovat, že ani vysoká míra odborné způsobilosti a empatie ze strany pracovníka nemusí vždy vést k otevřené komunikaci s dítětem. Téma rozvodu představuje pro mnoho dětí velmi citlivou oblast, často doprovázenou silnými emocemi, jako je stud, loajalita k oběma rodičům či obavy z možného zhoršení rodinných vztahů. Ne každé dítě je proto připraveno o svých prožitcích mluvit, a ne vždy dokáže dostupnou pomoc přijmout. Je proto důležité, aby pracovníci neinterpretovali uzavřenost dítěte jako selhání své nebo dítěte, ale jako přirozený a pochopitelný projev jeho aktuálního psychického nastavení. Klíčová je v tomto ohledu dlouhodobá, stabilní a trpělivá podpora dospělých, kteří dítěti umožní postupně si vytvořit pocit bezpečí a důvěry, a kteří respektují jeho individuální tempo i momentální potřeby.

Seznam literatury

- BERGER, M. a GRAVILLON, I., 2011. *Když se rodiče rozvádějí*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-843-2.
- ČERNÁ, M., 2001. *Rozvod, otcové a děti*. Praha: Eurolex Bohemia. ISBN 80-86432-11-4.
- DOBRUŠOVÁ, E. P. et al., 2012. *Sociálně-právní ochrana dětí v případech rozvodových a rozchodových konfliktů*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. ISBN 978-80-7421-048-8.
- KLÉGROVÁ, A. a ZELENÁ, M., 2006. *Podpora rodiny*. Brno: Vzdělávací institut ochrany dětí. ISBN 80-86991-67-9.
- KRATOCHVÍL, S., 2014. *Manželská a párová terapie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-646-9.
- KRAUS, B., 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0643-9.
- LANGMEIER, J. a KREJČÍŘOVÁ, D., 2006. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1284-0.
- MATĚJČEK, Z. a DYTTRYCH, Z., 2002. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0332-7.
- MATOUŠEK, O., 1993. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-901424-7-8.
- MATOUŠEK, O., 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: SLON. ISBN 80-86429-19-9.
- MATOUŠEK, O., 2008. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-368-0.
- MATOUŠEK, O. a PAZLAROVÁ, H., 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: V kontextu plánování péče*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-739-8.
- MATOUŠEK, O. a PAZLAROVÁ, H., 2016. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: Dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-3336-7.
- MATOUŠEK, O. et al., 2015. *Děti a rodiče v rozvodu: Manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0968-3.
- MIKULKOVÁ, M., 2021. *Hlavu vzhůru po rozvodu?! Cesta k fungujícímu rodičovskému týmu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-1702-4.
- NAVRÁTIL, P., 2001. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman. ISBN 80-903070-0-0.

- NOVÁK, T., 2012. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-4110-9.
- NOVÁK, T. a PRŮCHOVÁ, B., 2007. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1449-3.
- NOVOTNÁ, Hana a kol. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Grada Publishing, 2019. ISBN 978-80-7571-025-3.
- ODEHNAL, Jiří. Aplikovaná sociální psychologie. In: VÝROST, Jiří a SLAMĚNÍK, Ivan, eds. *Aplikovaná sociální psychologie*. Praha: Portál, 1998, s. [uved' rozsah stran, např. 123–145]. ISBN 80-7178-269-6.
- SATIR, Virginia a BALDWIN, Michele. *Terapie rodiny krok za krokem podle Virginie Satirové*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0179-3.
- SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-906-2.
- SOBOTKOVÁ, I., 2012. *Psychologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0217-2.
- ŠPAŇHELOVÁ, I., 2010. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3181-0.
- VESELÁ, R., 2005. *Rodina, rodinné právo, historie, současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia. ISBN 80-86432-93-9.
- VÝROST, J. a SLAMĚNÍK, I., 1998. *Aplikovaná sociální psychologie*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-269-6.
- ZAKOUŘILOVÁ, E., 2014. *Speciální techniky sociální terapie rodin*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0583-8.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Sňatky, rozvody* [online]. 2024 [cit. 7. 5. 2025]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/snatky-rozvody?pocet=10&start=0&podskupiny=135&razeni=-datumVydani>
- GRADKOVÁ, Veronika a MATOUŠEK, Oldřich. *Rozvodová a porozvodová péče v kontextu sociálně-právní ochrany dětí* [online]. Karviná: Akademický ústav Karviná, z. ú., 2019 [cit. 7. 5. 2025]. Dostupné z: https://www.akademickyustav.cz/domains/akademickyustav.cz/wp-content/uploads/2019/10/rozvodova_a_porozvodova_pece_v_kontextu_spod.pdf
- HOFSCHEIDEROVÁ, Andrea. *O roli kolizního opatrovníka dítěte v soudním řízení o péči, respektive o úpravě poměrů dítěte* [online]. Epravo.cz, 2020 [cit. 7. 5. 2025]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/o-rol-i-kolizniho-opatrovni-ka-ditete-v-soudnim-rizeni-o-peci-respektive-o-uprave-pomeru-ditete-110853.html>
- SKŘIVÁNKOVÁ, Magdaléna. *Rozvod manželství* [online]. Šance Dětem, 2012 [cit. 26. 3. 2025]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/rozvod-manzelstvi>

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY. *Kolizní opatrovník dítěte v soudním řízení* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2023 [cit. 7. 5. 2025].

Dostupné z:

https://msp.gov.cz/documents/36409/3525319/kolizni_opatrovnik_ditete_10_10_2023.pdf/abfb5756-fb6a-4e15-b815-590c3fc22c9a

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Manuál k případovým konferencím*. 1. vyd. Praha: MPSV, 2011. ISBN 978-80-7421-038-9.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Sociálně-právní ochrana dětí v případech rozvodových a rozchodových konfliktů* [online]. Praha: MPSV, 2012 [cit. 7. 5. 2025]. ISBN 978-80-7421-048-8. Dostupné z:

<https://www.knihovnanrp.cz/publikace/socialne-pravni-ochrana-ditete-v-pripadech-rozvodovych-a-rozchodovych-konfliktu/>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Kolizní opatrovnictví – zákonný rámec* [online]. Praha: Oddělení koncepce ochrany práv dětí a transformace služeb pro rodiny s dětmi, leden 2022 [cit. 7. 5. 2025]. Dostupné z:

https://www.mpsv.cz/cms/documents/06923d9a-f150-867f-4291-229bfc27b6fd/Kolizn%C3%AD_opatrovnictv%C3%AD_z%C3%A1konn%C3%BD_r%C3%A1mec.pdf

MOJEPSYCHOLOGIE.CZ. *Jak se vyrovnat s rozchodem: Co pomůže?* [online]. duben 2025 [cit. 7. 5. 2025]. Dostupné z: <https://www.mojepsychologie.cz/jak-se-vyrovnat-s-rozchodem-rozvodem>

VAŠE VÝŽIVNĚ. *Formy péče o děti po rozchodu rodičů* [online]. 2023 [cit. 26. 3. 2025]. Dostupné z: <https://www.vasevyzivne.cz/formy-pece-o-deti-po-rozchodu-rodicu>

LINKA BEZPEČÍ. *Oficiální webová stránka* [online]. [cit. 7. 5. 2025]. Dostupné z: <https://www.linkabezpeci.cz/>

DÍTĚ V KRIZI. *Oficiální webová stránka projektu Dítě v krizi* [online]. [cit. 7. 5. 2025]. Dostupné z: <https://www.ditekrize.cz/>

APERIO – SPOLEČNOST PRO ZDRAVÉ RODIČOVSTVÍ. *Aperio – Společnost pro zdravé rodičovství* [online]. [cit. 7. 5. 2025]. Dostupné z: <https://www.aperio.cz/>

MODRÁ LINKA. *Modrá linka – pomoc v krizových situacích* [online]. [cit. 7. 5. 2025]. Dostupné z: <https://www.modralinka.cz>

VRABCOVÁ, Dana. *Rodinná mediace – namísto soudu dohoda u kulatého stolu* [online]. Šance Dětem, 2023 [cit. 7. 5. 2025]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/rodinna-mediace-namisto-soudu-dohoda-u-kulateho-stolu>

WOMEN FOR WOMEN. *Servis rodiny* [online]. [cit. 7. 5. 2025]. Dostupné z: <https://women-for-women.cz/servis-rodiny/>

Zákon č. 89/2012 Sb. ze dne 3. 2. 2012, občanský zákoník.

Zákon č. 292/2013 Sb. ze dne 12. 9. 2013, o zvláštních řízeních soudních.

Zákon č. 359/1999 Sb. ze dne 9. 12. 1999, o sociálně-právní ochraně dětí.

Seznam příloh

Příloha 1- informovaný souhlas

Příloha 2 - scénář rozhovoru

Příloha 1

Informovaný souhlas s účastí ve výzkumném šetření

Tímto potvrzuji, že jsem byl/a výzkumníkem srozumitelně a úplně informován/a o cíli, průběhu a charakteru výzkumného šetření, jehož se mám zúčastnit v rámci diplomové práce s názvem „*Funkčnost profesionální podpory dětí rozvádějících se rodičů z dětské perspektivy*“.

Bylo mi objasněno, jakým způsobem bude s daty z mé výpovědi nakládáno, jak budou zpracovány a jak budou případně použity ve výsledné práci. Rozumím tomu, že výzkum se opírá o anonymní zpracování informací a že mé osobní údaje a další citlivé informace nebudou zveřejněny.

Bylo mi výslovně sděleno, že se účastním výzkumu dobrovolně a mohu svou účast kdykoli bez udání důvodu ukončit, aniž by z toho pro mě vyplývaly jakékoli negativní důsledky.

Souhlasím s pořízením audiozáznamu rozhovoru, který bude sloužit výhradně pro účely analýzy v rámci uvedené diplomové práce. Tento záznam nebude dále šířen ani zveřejněn.

Byl/a jsem ujištěn/a, že všechny informace, které během rozhovoru poskytnu, budou uchovány v důvěrnosti, zabezpečeny proti zneužití a použity pouze k vědeckému zpracování výzkumného tématu.

Jméno a příjmení účastníka:

Podpis účastníka:

Datum:

Jméno výzkumníka:

Podpis výzkumníka:

Datum:

Příloha 2

Otázky rozhovor

Úvodní otázky

Můžete mi prosím říct, jaký byl váš věk, když se vaši rodiče rozvedli?

Jaké byly vaše první pocity, když jste se dozvěděli, že rodiče plánují rozvod?

V jakém věkovém období si pamatujete nejvíce, jaký vliv měl rozvod na vás a vaše každodenní životy?

Úvodní otázky k roli sociálního pracovníka

Měli jste někdy kontakt se sociálním pracovníkem během rozvodového řízení vašich rodičů?

Pokud ano, jaký byl důvod tohoto kontaktu?

Jak jste se cítili, když jste poprvé potkali sociálního pracovníka v rámci rozvodového řízení?

Vnímali jste roli sociálního pracovníka jako důležitou pro vaše prožívání rozvodu, nebo jste ji považovali za něco vedlejšího?

Potřeby dětí během rozvodu

Co byste řekli, že jste v té době nejvíce potřebovali od dospělých – rodičů, rodiny nebo profesionálů?

Jaké informace byste si přáli mít k dispozici během rozvodu? Bylo pro vás něco nejasného nebo matoucího?

Bylo něco, co vám v té době chybělo v rámci podpory, ať už emocionální nebo praktické?

Podpora dětí v průběhu rozvodu

Měli jste k dispozici nějakou formální podporu (např. terapeuta, psychologa, školního poradce, sociálního pracovníka, mediátora)? Pokud ano, jaké to pro vás bylo?

Jaké formy podpory vám přišly užitečné a jaké ne?

Pokud byla nějaká formální podpora, jaká byla její struktura? Byl to jednorázový rozhovor nebo dlouhodobější kontakt?

Vnímali jste nějaký rozdíl v tom, jak byla podpora dětí poskytována chlapcům a dívkám?

Hodnocení podpory

Jak byste hodnotili celkovou podporu, kterou jste dostali během rozvodu vašich rodičů?

Cítili jste se někdy opuštěni nebo nepochopení v rámci rozvodového řízení?

Měli jste pocit, že vaše názory nebo pocity byly brány v potaz při rozhodování o rozvodu?

Pokud jste měli přístup k psychologické nebo jiné odborné pomoci, co vám to přineslo?

Hodnocení pomoci sociálního pracovníka

Co konkrétně vám sociální pracovník během rozvodu nabídl nebo poskytl? Byla to pomoc psychologická, informační nebo praktická?

Cítili jste, že sociální pracovník rozumí vašim potřebám jako dítěte rozvádějících se rodičů?

Jak vám pomohl sociální pracovník orientovat se v celém procesu rozvodu (např. návštěvy u soudce, mediace, komunikace mezi rodiči)?

V jaké formě vám sociální pracovník poskytoval podporu? Byly to jednorázové schůzky, pravidelný kontakt, nebo nějaký jiný formát?

Pokud sociální pracovník zasahoval do vašeho vztahu s rodiči, jakým způsobem? Měl tento zásah pozitivní nebo negativní dopad na váš vztah s rodiči?

Komunikace a přístup sociálního pracovníka

Měli jste možnost se s tímto pracovníkem otevřeně vyjádřit o svých pocitech a obavách? Jak komunikace probíhala?

Vnímali jste, že sociální pracovník se soustředil i na vaši perspektivu, nebo spíše na pohled vašich rodičů?

Cítili jste se s tímto pracovníkem v pohodě, nebo vám chyběla nějaká důvěra? Jak by mohl být tento vztah lepší?

Měl sociální pracovník dostatečné porozumění tomu, jaké specifické potřeby mohou mít děti v průběhu rozvodu?

Slepé místa a zlepšení podpory

Existují nějaké aspekty rozvodového řízení, které vám přišly opomenuté, nebo které by podle vás měly být více zohledněny?

Jaké konkrétní oblasti nebo služby by podle vás měly být součástí lepší podpory dětí během rozvodového řízení?

Kdyby bylo možné něco změnit, co byste si přáli, aby bylo v rámci profesionální podpory dětí jinak?

Myslíte si, že by děti měly mít v rámci rozvodového řízení větší možnost vyjádřit své názory a potřeby? Pokud ano, jakým způsobem?

Slepé místa a zlepšení role sociálního pracovníka

Byly nějaké oblasti, kde jste cítili, že sociální pracovník neměl dostatečné informace nebo kompetence, aby vám efektivně pomohl?

Co byste si přáli, aby sociální pracovníci dělali jinak při práci s dětmi rozvádějících se rodičů?

Existovaly nějaké momenty, kdy jste cítili, že sociální pracovník nevidí nebo nebere v úvahu vaši perspektivu jako dítěte?

Myslíte si, že by měl sociální pracovník mít větší roli v rozhodovacím procesu o rozvodových záležitostech, jako je například stanovení péče o děti? Proč ano nebo ne?

Pokud byste mohli něco změnit na tom, jak je role sociálního pracovníka zapojena do rozvodového řízení, co by to bylo?

Myslíte si, že by měla být podpora dětí v rozvodovém řízení více zaměřena na jejich emocionální potřeby než na právní aspekty? Jak by mohl sociální pracovník tuto změnu podpořit?

Vnímání přínosu a efektivity podpory

Myslíte si, že podpora, kterou vám poskytl sociální pracovník, byla dostatečná pro vaši situaci? Jak konkrétně vám sociální pracovník pomohl vyrovnat se s emocemi spojenými s rozvodem (např. smutek, stres, hněv)?

Měli jste pocit, že vám sociální pracovník pomohl najít způsob, jak komunikovat s rodiči o rozvodových záležitostech?

Pokud byste měli popsat, co by měl ideální sociální pracovník dělat, aby vám jako dítěti pomohl, co byste uvedli?

Dopad na dítě a rodinný život po rozvodu

Jaký dopad měl rozvod rodičů na vaše vztahy s oběma rodiči po jeho ukončení?

Jak se vám podařilo vyrovnat s tím, že rodiče žili odděleně? Byla v tomto ohledu nějaká podpora?

Jak jste vnímali vztah s ostatními členy rodiny (např. prarodiči, sourozenci) během a po rozvodu?

Mělo to nějaký dlouhodobý vliv na vaši důvěru ve vztahy nebo na vaše vlastní názory na manželství a rodinu?

Závěrečné otázky

Co byste si přáli, aby rodiče nebo profesionálové věděli o potřebách dětí v takové situaci, ale třeba to nikdy neřekli?

Myslíte, že dnes by existovala lepší podpora pro děti, kdyby se vašim rodičům rozváděli dnes?

Máte nějaké doporučení pro odborníky, kteří pracují s dětmi během rozvodového řízení?

Závěrečné otázky o zkušenostech s odborníky

Pokud byste dnes měli možnost se opět setkat s odborníkem při podobné situaci, co byste od něj očekávali, aby vám pomohl lépe procházet obdobím rozvodu rodičů?

Byly nějaké konkrétní praktiky nebo přístupy, které vám pomohly, ale které sociální pracovník nepoužíval, ale mohly by být užitečné pro jiné děti v podobné situaci?

Doprovodné otázky (případně)

Byly nějaké konkrétní situace nebo momenty během rozvodu, které si pamatujete jako klíčové pro vaše vlastní prožívání?